

Violeta SAVU

Orașul Bacău
privit cu ochii
frumuseții

pagina 2

Adrian JICU

Aceeași Mărie,
o altă biografie

pagina 3

Marius MANTA

Alina Bako -
*Vindecarea
prin literatură*

pagina 7

Dan PETRUȘCĂ

De la molime,
la dragoste

paginile 12-13

Nicoleta FLOREAN

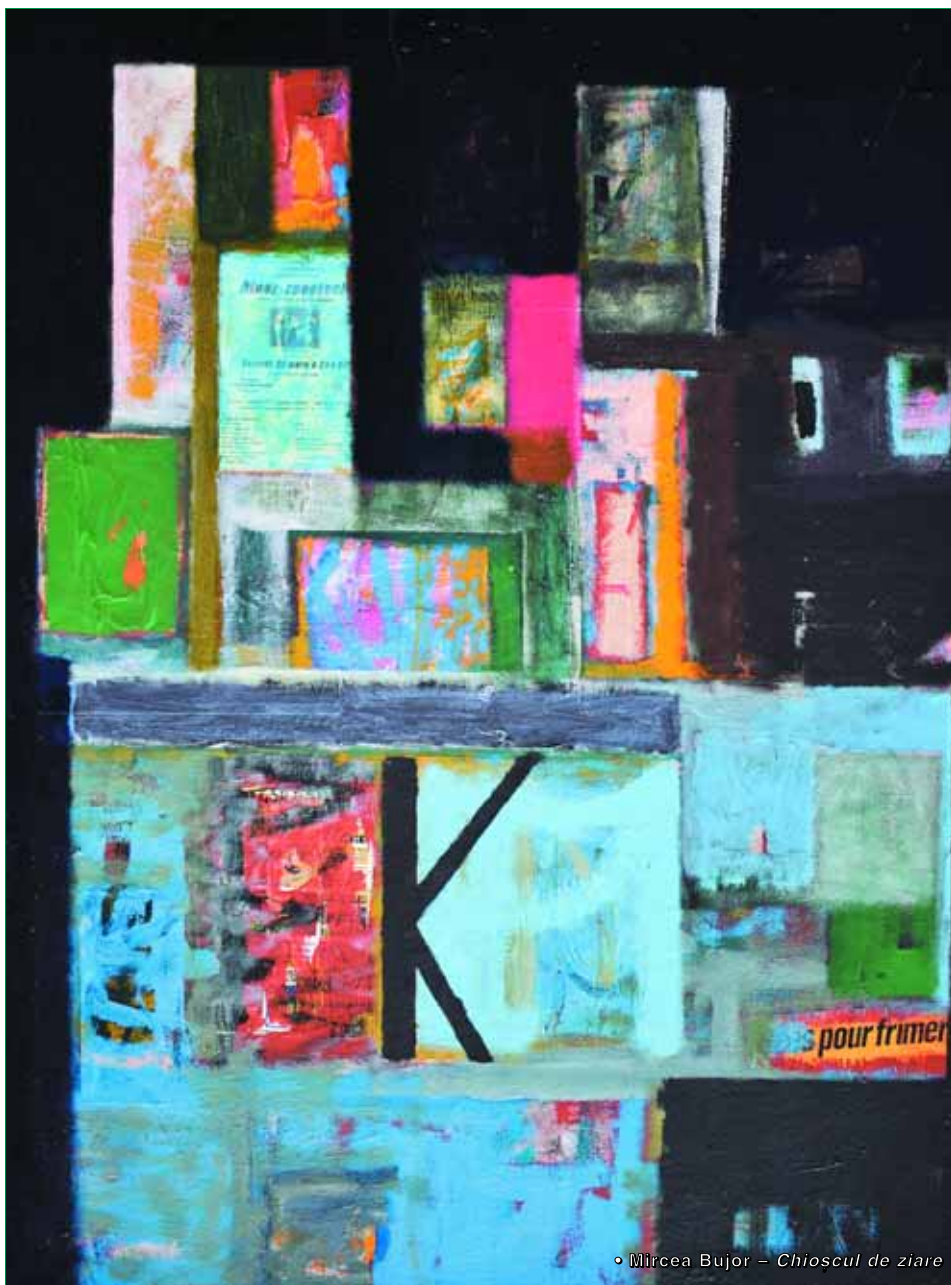
Distopie și apocastază
în romanul „Arșița“

pagina 17

Vasile SPIRIDON

Construcție
fără finisaj

pagina 18

• Mircea Bujor - Chioscul de ziare

Fragmentarium

CULTURA CONTINUĂ. Rapid, eficient, imaginativ, instituțiile de cultură băcăuane și-au modelat activitățile după noul climat. Centrul de Cultură „George Apostu”, Teatrul Municipal „Bacovia”, Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” (Muzeul de Artă, Casa Memorială „George Bacovia” etc.), Complexul Muzeal de Științele Naturii „Ion Borcea”, Școala Populară de Arte și Meserii, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, Filarmonica „Mihail Jora” au căutat (și au găsit!) formule noi de comunicare cu publicul.

ROMĂNESCUL DIN NOI. Este titlul grupajului cu care se deschide vol. 14 din „Istorie, comentarii, miscellanea” (Ion N. Oprea), cu un motto din 1937 al lui N. Steinhardt („Trei fenomene ale timpului: invazia verticală a barbarilor, domnia proștilor, trădarea oamenilor cumsecade”) și trei texte la despărțirea de C. D. Zeletin.

ACASĂ. Proiectul RRC, în colaborare cu Editura „Humanitas”, ni l-a adus la domiciliu pe un Dan C. Mihăilescu, de pildă, care și-a citit savuroasele amintiri din junete. Pe 15 mai, ne-a chemat în Mahalaua Giurgiului din Capitală, unde a copilărit și unde există stația de tramvai /gebacovia/.

CE-ȚI FĂCUT ATĂTA VREME? Și-au rearanjat colecțiile de maximele (Mihai Semenov), respectiv de insigne, lingurițe și medalii (Aurel Stanciu). Grigore Codrescu mai avea de citit câteva pagini din monografia lui Napoleon, Gh. Boaghe a epuizat viețile actorilor craioveni, Constantin Zavati (n. 1923) a mai scris un calup de memorii și a citit viața lui Nicolae Iorga. „Dar dv., die prof. Valeriu Bogdănet?” „Și eu tot cu Iorga mă lupt, dar cu traducătorul din persană.” Viorel Savin scrie („Lucrez la romanul *Adevărul despre moartea lui Mihai Solomon*”), Petre Isachi e pe ultima sută de metri cu un nou „13 Plus”, iar inventatorul Gheorghe Mitrofan e bucuros că poate munci la proiectele începute.

SRR, CU + ȘI –. Radioul public a ieșit învingător la puncte între producțiile mass-media despre pandemie, dar a rămas corigent la capitolul muzical. În 60 de zile trebuia deschis total robinetul muzicii românești, pentru a ne face ușoară viața în izolare. Am auzit parcă mai multe melodii în limba engleză decât în zilele obișnuite. Există însă un premiant: Costin Enache, cu a sa „Vatră luminoasă” mereu de nota 10.

PRESĂ... LA GEAM. În cele două luni, unele chioșcuri de presă au fost închise, ceea ce nu a împiedicat-o pe o tânără să citească în geam „Ateneu”-l, deschis la paginile 1+4.

PROZATORUL... ... la 75 de ani!, Ioan Țicalo, e celebrat de *Convorbiri literare* care, spre a proba că e talentat, îi publică povestirea „Între două, te tot plouă”.

SENS UNIC. Emisiunea de la Radio-România Iași (redactori, Alexandra-Anița Baciu și Cristian Popovici) a pus o întrebare de sezon: „Cum sărbătorim ziua de 1 mai?” Kolea Kureliuk a răspuns citind din „Ateneu” (martie 2020) câteva scurtissime.

AI. IOANID

Orașul Bacău privit cu ochii frumuseții

„Film de scurtmetraj versus artă fotografică” a fost un demers al Asociației Culturale „Zaharia Art”, în parteneriat cu Consiliul Județean Bacău. Vernisajul a avut loc la Biblioteca Județeană „C. Sturdza” Bacău, într-o superbă zi de octombrie a anului trecut. Expoziția de pe simeze a cuprins fotografie și grafică, lucrări inspirate din viața citadină, semnate de zece artiști vizuali: Dragoș Burlacu, Ioan Burlacu, Viorel Cojan, Marius Crăiță-Mândră, Geanina Ivu, Ion Mihalache, Luminița Radu, Bianca Rotaru, Constantin Ținteanu, Maria Vlad. Au fost proiectate trei filme de scurtă durată, realizate de Maria Vlad, în colaborare cu Vlad Cazimir.

Evenimentul a fost atractiv pentru public, dar și important pentru cultura locală băcăuană. Dacă am privi astăzi imaginile, redatate atunci în filme documentare, cu orașul nostru când totul era normal, când oamenii ieșeau pe străzi fără măști de protecție, impresia ar fi că timpul s-a dilatat enorm. Parcă am trăit cândva, demult, nu doar în urmă cu câteva luni, acele vremuri când străbăteam fără teamă străzile, cu treburi sau doar pentru plimbare, când în unele zile poate ne relaxam prin Parcul „Canciov” sau îl traversam pentru a ajunge la Bibliotecă și habar nu aveam cât eram de norocoși. Cu un ochi aproape vizionar, Maria Vlad și Vlad Cazimir (o simetrie nume-prenume ce are un fericit corespondent în complementăritatea artistică) în documentarul „Despre Bacău – 4 minute” au pus accent pe detalii urbanistice, totodată ilustrând sufletul orașului. În doar patru minute, au surprins pe peliculă atât estetica unor monumente istorice, edificii religioase, case memoriale, muzee și alte obiective culturale, cât și respirația specifică Bacăului: plăcuta forfotă din timpul zilei, replierea străzilor la lăsarea serii și mai ales subtilul aer melancolic, bacovian, pe care doar firile mai sensibile îl pot percepe.

Expoziția de fotografie și grafică a impresionat prin energie și forță plastică, partici-

• Maria Vlad – Orașul Bacău

panții fiind membri reprezentativi ai filialei Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici din România. Am putut admira zece maniere artistice distincte, sensibil egale calitativ, diferind modul de interpretare de la artist la artist, fiecare având individualitatea sa.

Geanina Ivu ilustrează inspirat panorama orașului, urmărind formidabile suprapuneri sau continuități geometrice. Reportajul lui Viorel Cojan reflectă aproape cinematic secvențe dintr-un formidabil performance artistic stradal, ce-ai putea bănui că s-a petrecut într-un cartier parizian, dacă nu ai identifica în amănunte arhitecturi băcăuane. O estetică deosebit de rafinată abordează Ioan Burlacu, făcându-ne să apreciem cele mai ascunse esențe: profunzimea unor idei filozofice se poate deduce din stivuirea unor bușteni urmând verticala unei scări, iar poezia se concentrează în bulbul unei flori. Dragoș Burlacu, experimentând pe film, interiorizează enigma și misterul feminin, privind printr-un ochean ascuns la frumusețea reflexivă. Reflexive sunt și autoportretele Luminiței Radu, în care nu doar privirea în oglindă contează, ci și o istorie personală aprentată de parfumul discret al cărților poștale. Marius Crăiță-Mândră e tot atât de abstract și minimalist pe cât e în discursurile sale plastice recente. E provocator prin faptul că redă, chiar și în această formă de expresie, texturi, cromatică și simboluri

Sensibile și romantice sunt cadrele realizate de Ion Mihalache, punând în valoare frumusețea feminină într-un decor intimizat, oniric. Constantin Ținteanu a ales fotografia dintr-un *cabinet de curiozități*, documentând, așa cum face și în sculptură, memoria. Bianca Rotaru a propus un obiect interesant și straniu: într-o cutie luminată de leduri a introdus un element grafic, suprapunând astfel planurile real și ireal. *And reflect* aproape cinematic secvențe dintr-un formidabil performance artistic stradal, ce-ai putea bănui că s-a petrecut într-un cartier parizian, dacă nu ai identifica în amănunte arhitecturi băcăuane. O estetică deosebit de rafinată abordează Ioan Burlacu, făcându-ne să apreciem cele mai ascunse esențe: profunzimea unor idei filozofice se poate deduce din stivuirea unor bușteni urmând verticala unei scări, iar poezia se concentrează în bulbul unei flori. Dragoș Burlacu, experimentând pe film, interiorizează enigma și misterul feminin, privind printr-un ochean ascuns la frumusețea reflexivă. Reflexive sunt și autoportretele Luminiței Radu, în care nu doar privirea în oglindă contează, ci și o istorie personală aprentată de parfumul discret al cărților poștale. Marius Crăiță-Mândră e tot atât de abstract și minimalist pe cât e în discursurile sale plastice recente. E provocator prin faptul că redă, chiar și în această formă de expresie, texturi, cromatică și simboluri

grafice. Sensibile și romantice sunt cadrele realizate de Ion Mihalache, punând în valoare frumusețea feminină într-un decor intimizat, oniric. Constantin Ținteanu a ales fotografia dintr-un *cabinet de curiozități*, documentând, așa cum face și în sculptură, memoria. Bianca Rotaru a propus un obiect interesant și straniu: într-o cutie luminată de leduri a introdus un element grafic, suprapunând astfel planurile real și ireal. *And reflect* aproape cinematic secvențe dintr-un formidabil performance artistic stradal, ce-ai putea bănui că s-a petrecut într-un cartier parizian, dacă nu ai identifica în amănunte arhitecturi băcăuane. O estetică deosebit de rafinată abordează Ioan Burlacu, făcându-ne să apreciem cele mai ascunse esențe: profunzimea unor idei filozofice se poate deduce din stivuirea unor bușteni urmând verticala unei scări, iar poezia se concentrează în bulbul unei flori. Dragoș Burlacu, experimentând pe film, interiorizează enigma și misterul feminin, privind printr-un ochean ascuns la frumusețea reflexivă. Reflexive sunt și autoportretele Luminiței Radu, în care nu doar privirea în oglindă contează, ci și o istorie personală aprentată de parfumul discret al cărților poștale. Marius Crăiță-Mândră e tot atât de abstract și minimalist pe cât e în discursurile sale plastice recente. E provocator prin faptul că redă, chiar și în această formă de expresie, texturi, cromatică și simboluri

La vernisaj, evenimentul a fost completat de poeta Cristina Ștefan, care a citit un emoționant text din creația proprie.

Astfel, s-a împlinit cu asupra de măsură ceea ce și-a propus coordonatoarea proiectului, Geanina Ivu: „Dorim să readucem în prim-plan bucuria de a privi și a împărtăși *miracolul mirării* noastre. De la scurtmetraj, la fotografie (reportaj, artă conceptuală sau fotografie de portret, compoziție, natură statică, peisaj); de la frumusețea orașului Bacău și a împrejurimilor, la viața de zi cu zi a băcăuanilor; de la peisaje și impresionante momente de călătorie, la literatură – toate aceste practici de sinceritate vizuală conțin ingredientul magic al pasiunii comune pentru arta fotografică”.

Violeta SAVU

Revista de Cultură ATENEU
Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI
Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat),
Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •
• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •
• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •
• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Adrian JICU

jicquadrian@yahoo.com

Aceeași Mărie, o altă biografie

Ca unul care iubește muzica lăutărească, am așteptat cu interes biografia romanțată a Simonei Antonescu, bucurându-mă că Maria Tănase și-a găsit loc, alături de Brâncuși, Ionesco, Enescu, Caragiale, Steinhardt, Luchian etc., în seria propusă de „Polirom”. Superstar încă din perioada interbelică, ea a trecut, după moarte, în legendă, continuând să exercite o fascinație irepresibilă, nu doar datorită vocii sale inconfundabile, ci și existenței pline de picanterii. Existau, așadar, toate premisele ca *Maria Tănase. O fântână pe un drum secetos* (Iași, Ed. „Polirom”, 2019) să ofere cititorului imaginea unui personaj memorabil, cu un destin singular, la intersecția sublimului cu derizoriul, a măreției cu decăderea.

Conștientă de miză, Simona Antonescu încearcă să construiască o biografie corectă, însă documentarea se dovedește subțire. Așa cum recunoaște în final, autoarea a avut dificultăți în a-și procura cărți despre Maria Tănase, mulțumindu-se cu „volume găsite numai la anticariat”: *Maria Tănase și cântecul românesc* (de Petre Gheată și Clery Sachelarie), *Maria Tănase* (de Maria Roșca) și *Maria cea fără de moarte* (de Gaby Michaelescu). Ar fi putut încerca bibliotecile sau chiar internetul, de unde ar fi aflat că există nu doar *Viata romanțată a Mariei Tănase. Maria Tănase, pasărea măiastră a cântecului românesc*, își povestește viața lui George Sbârcea (1991), ci și două interviuri la radio sau secvențe filmate în inmormântarea artistei. Plus numeroase evocări în antologii sau reviste. Ca să nu mai vorbim de informațiile din arhive și de articolele numeroase din presă, care au contribuit decisiv la afirmarea și la transformarea Mariei Tănase într-o vedetă mediatică. Însă asta cere timp și răbdare... Simona Antonescu s-a mulțumit cu cele câteva lucrări menționate și a trecut la treabă.

Cartea se deschide în anii '40, când Maria Tănase e deja o celebritate, și coboară până la 25 septembrie 1913, când, în Mahalaua Căramidărilor, venea pe lume, într-o familie modestă, o fetiță care avea să confirme înzestrarea excepțională pentru muzică a etniei sale. Răsturnarea cronologiei e un artificiu prin care cititorul se trezește, încă din primele pagini, *in medias res*. Artistă este anchetată, de nemii, pentru legăturile sale suspecte cu Maurice Negre, atașat militar cu care trăia o poveste de dragoste. I se promite eliberarea acestuia în schimbul unor servicii de spionaj, ceea ce ea refuză. Din acest punct, ghemul narativ al cărții se desfășoară, dezvăluind episoade semnificative din devenirea artistei.

Încă de la naștere, Maria Tănase este hărăzită succesului și nefericirii. Vecinele care o moșesc (printre care și Muta satului) constată faptul că „are semn, dar e ascuns”. La fel ca în basm, pruncea refuză să scoată vreun sunet până când bocoitoarea nu-și rosteste profeția: „Trebuie plânsă pentru că va simți totul, fără nicio apărare. Durerile celorlalți o vor străbate mai întâi pe ea, mâini străine îi vor tulbura viața”. Copila ar fi, chipurile, o Bătrână, ceea ce trime la credințe din folclorul autohton.

Fără a fi o frumusețe în sensul clasic, fata crește și ajunge o artistă care va suci mințile Bucureștilor, fiind inconjuroasă, mereu, de admiratori, care o copleșesc prin atenția și atențiile pe care i le oferă. Se profilează, așadar, o existență dincolo de norme și de con-

venții, Maria comportându-se imprezvizibil, așa cum se cade unei vedete. Nici n-ar fi putut fi altfel pentru o femeie pe deplin conștientă că a fost hărăzită să cânte, să încante și să descante.

Simona Antonescu știe și ea cu cine are de-a face și se străduiește să apese pedala unicității. Așa se explică interesul nu doar pentru cariera sa muzicală, ci și pentru zonele mai puțin cunoscute din biografia sa. Biografia extinde compasul către fundalul epocii, atingând probleme legate de legionarism, de regimul antonescian, de situația evreilor etc. Fiindcă Maria Tănase are legături cu oameni din cele mai diverse medii, de la mahalalele țigănești la cercurile politice și diplomatice. Se mișcă, grațios, pretutindeni, având ceea ce se cheamă un instinct sănătos, care o face agreabilă, oricând și oriunde. Rămâne însă cu picioarele pe

pământ, chiar când atinge gloria, străduindu-se să nu se lase furată de „caruselul” în care intrase.

*

Personajul Simonei Antonescu are chiar o filosofie, a risipirii, considerând că nu poți fi pe placul celor care te ascultă dacă nu ești capabil să te sacrifici. Dacă muzica ta nu stoarce durerile și dorurile adânc zăvorâte în cotloanele sufletului: „Să scoți răsul din om e ușor, îi spunea ea Aurorii. Muzica de revistă face asta, e simplă, ușor de reținut și zglobie, nu te pune pe gânduri. Greu este însă să scoți din om lacrimile și durerile, să-l faci să și le dea pe față, pentru că omul le ține pe astea ascunse și ferecate sub șapte lacăte, otrăvindu-și viața”. Asta pentru că ea însăși trăia suferința, cântând-o din interior.

O suferință provocată de imposibilitatea de a fi fericită. De a-și trăi marea poveste de dragoste cu Brâncuși, pe care-l întâlnește la Paris. Stejărel Olaru susține, pe baza unor documente, că întâlnirea celor doi s-a produs, de fapt, la New York. Dincolo de plasarea îndoielnică a poveștii de iubire în atelierul din capitala Franței, episodul ocupă, în mod justificat, locul central în biografia Simonei Antonescu, fiind însă tratat într-o manieră bombastică, împănată cu replici de felul: „Brâncuși ar fi vrut să-i spună că pasărea din el a văzut, dincolo de forma amăgitoare, exterioară, pasărea din ea. Știa că forța lui a îmbătut forța ei și a chemat-o să se adape, de vreme ce se făcuse vrednică să-l vadă. Ca și cum o zeiță întâlnise ZEUL, amândoi camuflați sub învelșuri violene de oameni”. Relația e gândită convențional, în termenii unui Brâncuși în ipostaza artistului superior, care, de la înălțimea creației sale, îi ține lecții, îndemnându-l să lase lăutăria și să se

apuce de Conservator. Cu o Maria Tănase bătoasă, care sfidează gura lumii și disprețuiește studiul, rămânând ea însăși, chiar dacă asta înseamnă să cânte prin cărciumi, cu lăutari și dedicații, cu miros de mici și de fleici. Aici se și produce ruptura, fiindcă totul pare pecetluit de un destin potrivnic: „Atăta ne-a fost dat, neică drag. Nici tu nu încapei în lumea mea mică, nici eu nu sunt de-a lumii tale înalte; mă pierd în ea”.

Sunt, în schimb, și pagini în care Simona Antonescu reușește să surprindă natura intimă a acestei artiste inegalabile. Este vorba despre concertul de la Istanbul, cu ocazia inaugurării Teatrului *Tacsim*. Învinșă pentru prima dată de răceala unui public inert, care nu vibrase la cântecele sale, Maria Tănase înțelege că trebuie să-i miște, „să cânte din oase”. Motiv pentru care merge la periferie, în căutarea vechilor cântece turcești, pe care le învață rapid și pe care le include în repertoriul său: „Când Maria isprăvi cel dintâi cântec, spectatorii săriră de pe scaune și izbucniră în urale și aplauze așa cum pe străzi izbucnesc revoluțiile. Câțiva aruncară în aer fesurile cu canafi. Din loc în loc se auzea chemat numele lui Atatürk. Maria îi privea liniștită. Rămase așezată turcește pe perna ei fără să schițeze niciun gest. Cântecul făcuse și cu ea același lucru ca și cu cei din sală, dar nu voia ca ei să vadă asta. În acest moment, singurul lor punct de sprijin era ea. Aveau nevoie să o vadă calmă și stăpână pe situație. «Așa, neiculită, șopti numai pentru ea atunci când își recăpătă firea și își îngădui umbra unui surâs în colțul buzelor. Pe mine nimeni nu mă ascultă în tăcere»”.

*

În rest, biografia reține alte câteva aspecte precum colaborarea cu Harry Brauner (care o orientează către filonul aproape pierdut al cântecului bătrânesc), contractele cu Casa de Discuri „Columbia”, dificultățile începutului (renunțarea la școală și slujba la „Bufetul de 7 lei”), participarea la un concurs de frumusețe, angajarea la Teatrul „Cărbuș” (unde Constantin Tănase nu-i intuiește talentul).

Ceea ce lipsește, în mod inexplicabil, este perioada postbelică. Anii comunismului, când artista trăiește alte și alte dezamăgiri. Ea colaborează cu Securitatea în speranța că i se va da voie să plece în Franța. Cruntă iluzie. Regimul nu doar că-i refuză gândul iluzoriu al libertății, ci o transformă într-o artistă în slujba poporului. O va sili să vadă, cu ochii săi, prăbusirea unei lumi. O lume în care se îmbolnăvește, stingându-se, săracă, la nici 50 de ani...

Simona Antonescu ignoră aceste două decenii din existența Mariei Tănase, oferindu-ne o imagine trunchiată, lipsită de perspectiva întregului. Comparată cu solid documentata reconstituire a lui Stejărel Olaru (*Maria Tănase. Artistă, omul, legenda*, 2019), biografia romanțată a Simonei Antonescu se dovedește o speculație abilă. Una în care nu apare cea Maria Tănase pe care o așteptam, ci o (altă) Marie Tănase.

• Mari Bucur

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXIII)

Liceul Pedagogic din Bacău era, ca alte câteva din municipii și județ, o căutată scenă pentru promovarea creației adolescenților...

binefăcătoare, granița dintre ora de clasă și viața de cenuclu, de pildă, era adesea formală. Aproape spontan s-au creat o societate literară, „Orizonturi”...

fost multiplicată culegerea de versuri și proză cu titlul însemnărilor de față (coordonatori, Daniel Nicolescu și Ioan Dănilă; graficienii, elevi, îndrumați de pictorița Evghenia Sendrea).

și adolescenței, acel „flutur alb care a zburat pe fereastra deschisă de un copil” – M.-M. G. Primul critic al textelor a fost poetul Marin Sorescu...

Marin Sorescu, 15 iunie 1986*

În prezența lui s-a iscat o dezbatere despre caracterul literii și, de aici, despre caracterul unui creator, încât mi-am adus aminte de ceea ce citisem în urmă cu doi ani...

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic...

Centenarele lunii

7 mai. Constantin Dobrogeanu-Gherea (d. București), critic literar, a editat primele publicații de orientare socialistă (Basarabia, România viitoare, Contemporanul – 1881).

17 mai. Geo Dumitrescu (n. București), poet și traducător, inițiator al Grupării „Albatros” (1941-1943), conducător al primei serii noi a „României literare” (1968-1970; fondator, Vasile Alecsandri, 1855)...

Telescoala „Ateneu”

Construirea de propoziții subordonate

Creativitate gramaticală

Una dintre cerințele probei de limba română de la evaluarea națională este crearea de propoziții subordonate introduse printr-un anumit element de relație...

Propoziția și... partea ei

Cele patru părți de propoziție clasice – subiect, predicat, atribut, complement – pot fi reprezentate printr-o unitate morfologetică (substantiv, adjectiv, pronume etc.) sau printr-o întreagă propoziție.

Cu un efort de atenție (din partea elevului) și de sintetizare/organizare a materialului din partea profesorului, sintaxa frazei poate fi comprimată în două ore de curs.

O observație...

Nu toate unitățile sintactice sunt „ascultătoare”, unele refuzând o operație sau alta. În acest caz, apelăm la „limbajul de serviciu”, adică la o echivalență ad-hoc...

Filologia, azi

Liviu Papadima, provocat de Constantin-Cristian Bleotu (RRC, Acolade), e sincer: masificarea învățământului superior și presiunea financiară au slăbit calitatea absolvenților.

„[...] cine va umbla și nu va izbândi nimic, acela să știe [...]” (Greuceanu)

Cele trei propoziții prezintă o dificultate sporită, dată în primul rând de subiectul reluat „acela”, care ar face ca același verb-predicat, „să știe”, să nu i se asocieze nici un alt subiect propozițional...

... și o sugestie

E de preferat probarea identității sintactice prin ambele operații, simultan, când cerința se referă la construirea de propoziții subordonate.

Echivalări

Pentru că în sesiunea 2020 se cer doar patru subordonate, le vom exemplifica aici:

- 1. Subiectiva
a) Cine știe câștigă. (cine știe = [știutorul] câștigă; subiectivă – subiect)
b) Primul este feliicitat. (primul = [cine a ajuns primul] este feliicitat; subiect – subiectivă)
2. Predicativa
a) S-a făcut la față cum e lămâia. (cum e lămâia = S-a făcut la față [ca lămâia]; predicativă – nume predicativ)
b) Cascada pare o moară. (o moară = Cascada pare [că-i o moară]; nume predicativ – predicativă)
3. Atributiva
a) Am recitat cartea pe care mi-a adus-o Ion. (pe care mi-a adus-o Ion = Am recitat cartea [adusă] de Ion; atributivă – atribut)
b) Îi place tabloul cu fructe. (cu fructe = Îi place tabloul [care are fructe]; atribut – atributivă)
4. Complementiva directă
a) Știe ce program s-a stabilit. (ce program s-a stabilit = Știe [programul] stabilit; complementivă directă – complement direct)
b) A studiat adaptarea pasărilor. (adaptarea = A studiat [cum se adaptează pasărilor]; complement direct – complementivă directă)

Reviste în sărbătoare

Nord literar

Revista băimăreană a atins 200 de numere, într-un climat mai mult decât favorabil asigurat de Consiliul Județean Maramureș, căruia echipa redacțională îi mulțumește pentru „înțelegere și generozitate” (Gheorghe Glodeanu). Este cu adevărat greu de imaginat viața culturală a zonei fără această publicație, lunară, primul proiect instituționalizat și susținut cu benedictin efort de Săluc Horvat.

„Ateneul” băcăuan dorește confratrilor din nord de țară să atingă numărul 500, apoi 1000 și tot așa. „La mulți ani!”

Actualitatea literară

Lunarul Iugojean a ajuns la numărul 100, „un eveniment pe care am fi dorit să-l sărbătorim cu voi, cu toți”, scrie managerul Nicolae Silade.

turii, întreabă și răspunde: „De ce n-am accorđa mai multă atenție provinciilor? Sorin Titel de la Timișoara, George Bălăiță de la Bacău, D. R. Popescu de la Cluj erau scriitori care exprima Banatul, Moldova și Ardealul”. Deviza publicației: „revistă a unirii scriitorilor din România” dorim să se păstreze și să se împlinească.

Destine literare

Revista Asociației Scriitorilor Români din America de Nord, sub egida U.Z.P.R., a împlinit 50 de ediții, în doar 14 ani. Este meritul directorului Alexandru Cetățeanu, care a știut să atragă scriitorii din spațiul canadian (revista apare la Montreal), dar și din alte țări, între care și România.

Din 1990, pe piața de carte din România, cărțile de dezvoltare personală au găsit imediat succesul scontat la public. Era normal acest lucru, deoarece societatea se afla în schimbare, lumea trebuia să se adapteze la noua realitate, iar visul de a trăi într-o societate care să semene cu cea occidentală stârnea curiozitatea de a accede la anumite secrete referitoare la succesul în carieră. Au apărut cărți motivaționale, tipărite pe hârtie volumetrică, cu fonturi mari și spații mari între rânduri, care nu dădeau foarte multe detalii despre reușitele profesionale, iar conținutul putea fi redus la câteva fraze cu sfaturi pe care le puteai auzi chiar și la colțul străzii.

Începând cu anul 2000, au apărut în România cărți de dezvoltare personală scrise de psihologi renumiți (Edward de Bono, Lothar Seiwert, Susanne Roth etc.), care intrau în profunzimea unor aspecte legate de cultura unei organizații, de mentalitatea angajatorului, prezentând profilul unui candidat dorit pentru un post-cheie în cadrul unei companii. Apoi, au ieșit pe piață cărțile despre educația liderului. O organizație trebuie să fie condusă de lideri puternici, hotărâți să sacrifice timpul liber sau familia. Este o imagine cultivată chiar și de filmele pentru televiziune care își propun să avertizeze că fericirea constă în lucruri simple.

În ultimii șase ani, piața de carte din România s-a orientat către un alt public-țintă: copiii. Poate părea ciudat, dar există

Gabriela GÎRMACEA

Cărți motivaționale pentru copii

cărți de dezvoltare personală pentru copii. Unele pornesc de la literatură, altele au fost scrise în mod deliberat în urma unor studii, însă ambele își propun să semnaleze că micuțul este o personalitate care se formează treptat prin cultivarea afectivității, a unor deprinderi sau prin înfrânarea unor porniri. Aceste cărți sunt scrise de specialiști în psihologia copiilor sau de nutriționiști, de medici psihiatri, de licențiați în literatură și arte plastice care-și ilustrează adecvat conținutul.

Un cuplu de specialiști este format din Alberto Pellai și Barbara Tamborini. Alberto Pellai este medic și psihoterapeut în psihologia dezvoltării la Universitatea din Milano, iar Barbara Tamborini, un psihopedagog care organizează ateliere educaționale cu părinții și copiii lor. Cărțile lor conțin o poveste în care apar evidențiate cuvinte-cheie sau poezii prin care urmăresc anumite emoții. În partea a doua a cărților, autorii includ sfaturi, activități, provocări, reguli foarte bine structurate, într-un limbaj

accesibil și urmăresc prezentarea unor valori în dezvoltarea personală a copilului. O bulină aplicată pe coperta cărților avertizează: *Sfaturi pentru a depăși provocările copilăriei*. Iată câteva titluri scrise de cei doi: *Arta îmbrățișării, Nu vreau reguli, Vin de pe Marte, mamele – de pe Venus*.

Alte cărți despre dezvoltarea personală a copiilor sunt scrise de jurnaliști, în colaborare cu nutriționiști. Un exemplu este cartea *Mami, e gata?*, scrisă de Ioan Chicet-Macoveciuc, cu avizul Mihaelei Bilic, medic nutriționist. Intenția este de a-i apropia pe copii de spațiul bucătăriei, care poate fi creativ și distractiv în același timp, de a-i determina să accepte o alimentație diversificată și să înțeleagă acest aspect legat de o viață sănătoasă. Crescuți mai mult în fața tabletelor și a telefoanelor mobile, copiii de azi se află, uneori, departe de realitate. Autoarea îi atrage pe cititori spre familiarizarea cu ingredientele pentru a

descoperi cum se prepară anumite rețete sănătoase și cum se pot planifica activități care formează deprinderi. Există o tentație la orice vârstă: de a exagera în consumul de glucide. Iată că alimentația sănătoasă trebuie să fie o constantă în dezvoltarea copiilor și, alături de părinți, să-și creeze amintiri preparând diferite rețete ușoare. Mi-au plăcut prezentarea grafică și îndemnul: *Poftă bună la crescut copii sănătoși și fericiți!*

Niste cărți deosebite în dezvoltarea personală a copiilor sunt cele scrise de psihologul francez Françoise Boucher: *Cartea care te face super-mega fericit, Cartea care te face să iubești cărțile, Cartea care îți explică în sfârșit totul despre părinți, Cartea care îți explică în sfârșit totul despre fete și băieți*. Remarc în aceste cărți maniera amuzantă în care sunt expuse valorile și atitudinile pe care trebuie să le înțeleagă copilul cu privire la fericire, la importanța lecturii, la relațiile cu părinții sau cum pot fi depășite prejudecățile. Cărțile au puțin

text, dar o ilustrație amuzantă care analizează stereotipuri de comportament sau glumele făcute pe seama acestora și care pot crea complexe sau inhibiții. E bine să poți face băscălie de lucrurile întâmplate în jurul tău, dar trebuie să-ți înțelegi și să-ți accepți pe cei din preajma ta.

Toate cărțile de dezvoltare personală pentru copii atrag prin utilitatea și calitatea informațiilor, prin ilustrații și prin format. Acestea ies din tiparele tradiționale prin culori vii, prin desene cu o notă de naivitate, prin modul în care apare structurat informația. Cărțile se adresează totodată părinților. Da, și părinților, pentru că îi învață cum să-și înțeleagă pe cei mici sau cum să le explice un anumit aspect din viața cotidiană. Înainte de 1989, sfaturile pentru părinți veneau de la bunici, mătuși, vecine, fiecarea mai binevoitoare decât cealaltă. Povestile pe care autorii enumeră mai sus le propun nu au o valoare estetică pe care o găseam în literatura clasicilor francezi, fie din spațiul românesc, însă modul în care sunt realizate aceste cărți ne-ar putea ajuta să-i redescoperim pe scriitorii clasici prin reeditări care să nu presupună excluderea unor texte valoroase din programa școlară pe motiv că ar cultiva violența. Un exemplu la care mă gândesc este *Capra cu trei iezi*, de Ion Creangă. Dar pentru a-i redescoperi pe clasici, este nevoie de o strategie editorială. O putem face? Cred că da.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Romanul „*Eugenia*“ (București, Ed. „Humanitas“, 2019, traducere din limba franceză de Simona Modreanu), care se bazează pe jurnalul lui Mihail Sebastian, deși premiat în Franța, a fost aproape lipsit de ecouri în România. A părut să fie așteptat cu entuziasm, dar, odată cu apariția lui în 2019, ne-am dat seama că nu ne reprezintă, că este prost scris, că nu respectă datele istorice și nici traducerea nu este ireproșabilă. Citind cartea, m-am întrebato de ce. De ce nu putem aprecia faptul că un scriitor român trezește interesul și nu este uitat? Deși, într-adevăr, romanul lui Lionel Duroy nu atinge perfecțiunea și este o scriere inegală, are farmec și construiește o Românie verosimilă într-o perioadă despre care de-abia acum se scrie în cărțile de istorie, acum când sunt din ce în ce mai puțin citite.

Matei Vișniec nu sancționează drastic romanul, așa cum a făcut-o critica noastră. El a spus, printre altele, pentru RFI: „În acest roman, Eugenia incarnează cu adevărat speranța; ea este un personaj luminos care traversează o epocă istorică teribilă, plină de contradicții și de răbfuniri de barbarie“. Am fi putut și noi să subliniem punctele tari ale romanului, nu pe cele slabe. Nu se scrie zilnic în Franța despre societatea noastră. Probabil pe mulți i-a deranjat adevărul. Un adevăr despre care vorbim foarte rar, iar atunci când facem asta, găsim mereu scuze. Cartea dezbate subiectul sensibil al Holocaustului în România. Originea evrească a lui Mihail Sebastian a fost cauza nedreptăților suferite de acesta în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Când, acum mulți ani, am citit *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, am aflat primele informații despre ce s-a întâmplat cu populația de origine evrească în această perioadă în București. Trebuie precizat însă că Mihail Sebastian dovedește echilibrul în

Ana-Daniela PARASCHIVESCU

Un roman inspirat din jurnalul lui Mihail Sebastian

celui de la București. Poate aceasta a fost marea greșeală. Dar pogromul de la București a presupus mult mai multă violență din partea legionarilor și mult mai multă indiferență din partea cetățeanului român decât apare în replica narativă. Ce au făcut vecinii evreilor ridicați din casele lor? Ce au făcut românii când au fost arse sinagogile? În general, nimic. La Iași, episodul bucureștean a degenerat înimaginabil pentru noi. Miile de victime sunt trecute cu vederea, chiar și astăzi. Nu știu de ce ar trebui să ne fie mai rușine: de ce s-a întâmplat atunci când românul obișnuit a dat o mână de ajutor criminalilor sau de tăcerea de azi, când comemorăm Holocaustul, de multe ori, ca și când s-ar fi întâmplat altora. Facem același lucru cu victimele comunismului. Care este problema? Parcurgerea romanului „Eugenia“ m-a făcut să am o serie de întrebări al căror răspuns nu-l pot dezlega. Cea mai pregnantă este una prin excelență copilărească: de ce? De ce atitudine a aceașta față de carte? De ce a fost pogrom?! Cum se poate întâmpla să-l omori pe cel pe care l-ai salutat în fiecare dimineață și cum poți să te instalezi în casa lui ca și când ar fi absolut firesc? Dar încep să semăn tot mai mult cu Eugenia. Vor rămâne interogații problematizante și cred că voi avea aceeași privire tâmpă gândindu-mă la posibile răspunsuri. „Eugenia“ este o carte care merită citită. Este reanimat acest prenume, rămas

astăzi în uzanță prin sinonimia cu denumirea biscuiților cu cremă, o gustare comună a românilor. Eugenia, cu prescurtarea Jana, nu este o invenție care îi aparține în totalitate lui Lionel Duroy. Acesta preia ideea personajului din romanul „Accidentul“ al lui Mihail Sebastian. Construiește o ființă vie, îndrăgostită de scriitor și de dreptate, care, în final, devine o luptătoare plină de elan în ilegalitatea comunistă; în carte, un fel de Rezistență de sorginte românească. Dacă Mihail Sebastian nu se dezlipește de București, de cărțile lui, Eugenia este activă, călătorește și încearcă să găsească motivații, să-și explice ca să poată urma propriul drum. Orice s-ar spune în România, o astfel de carte trebuie apreciată pentru ceea ce este: un roman istoric despre oameni și locuri, cu întâmplări care ne aparțin. În ce măsură trebuie ca un roman istoric să respecte adevărul? Din perspectiva celor de aici, se pare că un roman istoric trebuie să fie un tratat istoric. Unii sugerează, dacă vrem să aflăm cu exactitate cine a fost Mihail Sebastian, să citim un studiu amplu dedicat acestuia. Cel puțin un studiu. Fiind femeie, oarecum superficială și romanticoasă, prefer romanul. Când voi scrie un articol despre Mihail Sebastian, promit să citeșc studiile amintite. Tot din punctul de vedere al unei femei neștiutoare, un roman istoric este în primul rând roman, adică o scriere ficțională, imaginativă. Consider că pentru „Eugenia“ Lionel Duroy s-a informat, a citit numeroase documente, a vorbit cu mulți români, a cerut păreri și a gândit un personaj sensibil și puternic, care poate privi cu seninătate în ochii oricărui critic român. Dacă Lionel Duroy afirmă într-un interviu că nu a vrut să condanme pe nimeni, noi de ce îl condamnăm?

De puțin timp am intrat în posesia unei lucrări care va avea, sunt convins, un destin deloc potrivit. Numele Alinei Bako este cu siguranță cunoscut în critica literară contemporană; eu însumi, cu mai mult timp în urmă, aveam să scriu despre prima ei carte, dedicată coordonatelor dinamicii imaginării poetice, un demers interesat, așadar, de metamorfozele lirice ale poeziei noastre. Încă de atunci, am sesizat capacitatea deosebită de a sintetiza aspectele cu adevărat importante, dar și priceperea în a-și alege criteriile funcționale, cu rol în întreaga desfășurare și analiză de factură axiologică. În fapt, cartea dedicată grupului oniric românesc a propus un excurs metacritic în granițele unor poezi precum Leonid Dimov, Emil Brumar, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea și Vintilă Ivăncău.

lata cum, și de această dată, Alina Bako se întoarce cu o formulă asemănătoare, dar cu un nou volum, pe care îl dedică unei realități a prozei postbelice, mai precis „Vindecarea prin literatură”. Reprezentanți ale maladiei în romanul românesc (1960-1980)”. Cartea este apărută la finele lui 2019, la Editura Muzeului Literaturii Române (București) și, deloc hazardat, voi aprecia că este una dintre acele cărți rare ce merită cu adevărat să atragă premii literare. Practic, autoarea își propune pentru intervalul precizat (probabil cel mai fericit pentru romanul românesc!) identificarea unor dezechilibre, a unor ruperi de ritm. De fapt, întreg constructul pleacă tocmai de la ideea enunțată din vechime de Hipocrat (orice boală are la bază un dezechilibru – citiți, eventual, această afirmație racordând-o ideii de echilibru la Hegel!). Oricum, această literatură (acceptați termenul!) a ideii de îmbolnăvire e interesată de o societate-multistrat, cu probleme asumate existențiale, în cadrul căreia individul este nevoit fie să se adapteze compromisului, fie să lupte subversiv. Devine evidentă ideea că literatura generează pe mai departe cunoaștere, iar cultura românească, într-adevăr – poate mai ales prin literatură –, devine epistemică (în termenii Karinei Knorr, Certina). Să nu uităm: romanul scris în spațiul est-european a cunoscut formule hibride, iar mai mult ca niciodată, scopul final al literaturii devine acela de a vindeca (Gilles Deleuze), literatura întruhipând o formă de eliberare față de angoasele existențiale. Ei bine, tocmai din cadrul mai larg al literaturii „Blocului estic”, Alina Bako e interesată să identifice tiparele (acolo unde ele există) romanului românesc, fapt pentru care, în subsidiar, studiul își

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

Alina Bako - Vindecarea prin literatură

propune și o resituare/ re-contextualizare a literaturii române în context european. În tot cazul, personajele studiate explică mai multe teorii ale maladivului – aici e și marele merit al autoarei, întrucât cartea pe care ne-o propune își dovedește întru totul viabilitatea printre teoriile la modă azi.

Așa cum am afirmat, în fiecare caz, universul analizat este cuprins de boală și ulterior de supremația morții, gândită fie ca prezență permanentă (medicii tratează, dar mai mereu se contaminează ei înșiși), fie ca o boală mai mult sau mai puțin arhetipală, ca o formă de pierdere/ modificare a conștiinței ori pur și simplu ca formă de constientizare a unei devierii a existenței. De-a lungul unor asemenea paradigme, literatura română prezintă mai multe „modele subversive”, dintre care cele care se bucură de o viețuire proprie se așază preponderent în intervalul propus de autoare: 1960-1980. Dar poate mai ales aici, suntem nevoiți să distingem între două realități istorice (o relativă liberalizare, până prin 1971, marcată de o vădită desprindere de Moscova, iar mai apoi o a doua perioadă, de după Tezele din iulie 1971), care amprentează formulele românești. Iată, într-o perioadă în care în Franța se milita pentru rolul activ și formator al intelectualului în societate, în proza română personajul tinde să pășească spre propria-i interioritate, dând substanță și legitimând pentru încă o dată romanul de analiză. Atitudinile scriitorilor de aici vor cunoaște două maniere: o cale va fi marcată de hipotonie (individul ajunge să nu se mai opună,

devenind el însuși o mari-onetă), iar alta de hipertonie, acolo unde scriitorul rămâne într-o permanentă concentrare și atenție. Dacă literatura hipotonică e aceea a unui spațiu deschis, fără încrâncenări și prezentând un ritm epic redus, hipertonicii au puterea, implicit știința, de a gira o literatură tensionată. Mai ales aici, literatura nu își propune să devină un document istoric; lumea este evident subiectivă, a unor adevăruri relative.

Tot acest studiu interesat de o „lectură clinică” a societății, dar și a actului de creație presupune o existență asumată, un act de voință. Din această perspectivă, e interesant de urmărit cum „Gianna Pomata identifica genurile epistemice, felul în care continuități sau discontinuități în schemele scrierii pot produce cunoaștere. Corelarea unor concepte medicale, științifice cu reflectarea lor în ficțiune determină încadrarea literaturii într-o astfel de categorie. Deci ceea ce contează este modul în care o literatură cu subiect medical poate produce cunoaștere și poate deveni experiență pentru cititor”. Ei bine, pe mai departe poate să decurgă credința lui Pierre Zima că deopotrivă, într-o asemenea context, elementele semiotice și narrative sunt importante, mărturisind în termenii lui Cornea tripla funcție a ideologiei în cadrul unui sistem totalitar: distorsionantă, integratoare și de legitimare. Din punctul meu de vedere, este exhaustivă această punere-în-temă din primul capitol, teore-

tică, parte care, într-o manieră argumentativă, poate nu tocmai facilă, însă cu siguranță plină de coerență, articulează chibzuit analizele literare ce vor urma.

Riguros, cartea este structurată în șapte capitole aflate într-un raport intertextual, fiecare acest capitol fiind la rândul-i subdivizat în rațiuni problematizate. Cele șapte capitole sunt: „Literatura română și modelele subversive”, „Maladie și discurs totalitar”, „Psihoza și ficțiunile conștiente”, „Corporalitate maladivă”, „Maladii incurabile și forme ale alienării”, „Forme ale epidemiei și constructul politic”, „Maladia onirică”. Primul roman analizat este al lui Augustin Buzura – „Orgolii” –, cel care ni-l aduce în prim-plan pe Ion Cristian, medic într-un institut. Desigur, nu voi merge în linia prezentării a ceea ce se întâmplă, această și pentru faptul că în marea lor majoritate, textele la care Alina Bako se oprește sunt texte-canon, romane care au generat deja ample comentarii și aprecieri critice. Totuși, e de la sine înțeles că meritul autoarei este în special acela de a pune accentele cuvenite câmpului său de interes. De exemplu, e de urmărit pendularea continuă a personajului între exterior și interior, altfel spus între inter-și extra-organic, pendulare înțeleasă ca o ieșire din propriul sine, falsul actant rămânând suspendat într-o bulă de aer din care nu mai poate ieși. Sigur, un asemenea statut deschide interpretări filosofice și recu-

perarea unor categorii estetice, poate uitate în timp. Nu putea să lipsească analiza romanului lui Nicolae Breban – „Bunavestire”, „Animale bolnave” și „Ingerul de ghips”: de remarcat în cazul primului titlu polimorfoza ce urmărește să iluzioneze realul în care Grobei e o personalitate demolată și provocată, cumva în linia personajelor literaturii ruse. Motorul care pune în mișcare întregul edificiu este o vitalitate intrinsecă, chiar dacă personajele bolnave nu posedă în același timp instinctualitate și spiritualitate. Apoi, această galerie a autorilor de lumi ce manifestă îmbolnăvirea e completată de Guga („Nebunul și floarea” – roman simbolic al unei vindecări trupesti și morale), Augustin Buzura („Absentii” – importantă constatarea că vina nu aparține sistemului totalitar, ci și acelora care nu au capacitatea de reacție, uneori oamenii devenind mai ascultători decât obiectele), George Bălăiță („Lumea în două zile”, surprinzând volatilitatea ființei umane, dar și anamorfoza structurilor profunde), Alexandru Ivăsiuc („Cunoaștere de noapte”, dar mai ales „Interval” – conceptualizează indirect limita ca formă a sănătății și revine asupra înstrăinării individului de sine însuși), Constantin Toiu („Galeria cu viță sălbatică” – discursul personajului se transformă într-o formă de psihanalizare a conștiinței tulburate a insului prins în capcanele unui regim sociopolitic bolnav), Petru Popescu („Prins” – Bucureștiul, un oraș-capitală unde te poți simți mai singur decât într-un loc foarte aglomerat/ pretălcuire a postmodernității), Dumitru Radu Popescu („F”), Dumitru Tepeș („Zadarnică e arta fugii” – o formă de schizofrenie narativă în care personajele trăiesc diferit aceleași evenimente), Virgil Tanase („Apocalipsa unui adolescent de familie” – oniricul, politicul surprinse în lungul unor pasaje eseistice, generate de ascultarea muzicii la patefon, pasaje ce stabilesc că singurătatea e o consecință a aceluiași sistem totalitar), Sorin Titel (în special cu al său experiment literar „Lunga călătorie a prizonierului”).

Într-adevăr, așa cum și-a propus, studiul critic întreprins de Alina Bako își dovedește pe deplin utilitatea, reconfigurând în unele cazuri „de la rădăcină” raportul dintre victimă și călău, în plus reușind nu doar să sugereze o resituare a literaturii noastre în context european, ci chiar să îi delimiteze specificul, revalorizând-o, îndrăznind practic un parcurs invers, de la nefiresc către firesc.

• Carmen Voisei

Cassian Maria SPIRIDON

în dansul nupțial

hainele din carne-s prea fierbinti
și inima de gloanțe plină
e vremea la crepuscul
iar timpul obosit
sîntem fără de izbîndă
în candelă ce-nceț
uleiul și-l consumă

incandescent
precum vulcanul
ardem
pe strapontine
mari tablouri
imagini dintr-o viață
pe care nu-nțelegem
de am trăit-o
sau altul ne-o visează
cu mult mai priceput

în a străbate
cărările de gheață
pe care
sufletul
în dansul nupțial

încet
încet
apune

• revista revistelor • revista revistelor •

Vatra

3-4/2020

După structura consacrată (admirată de toți cei care fac reviste culturale), și acest număr are un centru de greutate în punerea sub lupă a unei personalități a culturii românești – Mircea Martin. Proiectul este ambițios, după cum se înțelege din spusele Senidei Poenariu: „Ne-am propus revizitarea operei integrale a teoreticianului octogenar Mircea Martin și, totodată, un testimoniu asupra activității culturale impresionante a profesorului, directorului de editură, redactorului, președintelui Asociației de Literatură Generală și Comparată din România și membru corespondent al Academiei Române”. Participă la realizarea acestui „dosar”, printre alții: Virgil Podoabă, Cornel Ungureanu, Al. Cistelean, Alex Goldiș, Stefan Borbely, Mircea Muthu. Aceste „dosare” transformă fiecare număr al revistei „Vatra” într-un număr de referință.

Petru Cimpoșu continuă seria memoriilor ficționalizate cu „Pisici (Nobilul Bastet și Mură, băiat din popor)”, tabletă la fel de savuroasă ca și cele de până acum, cu nelipsitul umor și autoironia jovială. Cum o parte dintre „tabletele” publicate până acum au fost adunate într-o carte, „Bărbați fără degete” (Poliorom), Teona Farmatu îi face cronică, apreciind că „autorului îi reușește topirea axelor temporale una în cealaltă... precum și melanjul tipurilor de discurs sau al clasicelor specii literare”.

Ion Mureșan, cu forța sa de poet, oferă sumbra pastilă a vieții elevilor din zilele noastre și a pornirii „de a demoniza școala”.

Sunt multe titluri la care te-ai repezi mai întâi, dar cum trebuie s-o iei pe îndelete, amintesc intervenția lui Horea Poenar, „La ce bun științele culturii (o dezbatere)”, eseu lui Alex Cistelean „Economia politică a oikos-ului” și eseu loanei Pavel „Literatura română: una sau mai multe? Canonul «național» și canoanele de export”.

Desigur, o revistă de aproape 200 pagini e îmbelsugată: proză, poezie, eseuri, interviuri (să pomenesc două dintre ele: dialogul lui Iulian Boldea cu Ștefan Oltean și cel al lui Emilian Galaicu-Păun cu Ion Pop), încât și literatul, și amatorul de cultură pot avea o săptămână de lectură fructuoasă. (D. P.)

Cămașa primordială a melcului

Ating într-un dans cenușa primordială, de care mi-e frică și dor, străbătând străzile venelor din trupul culcat la soare și deșteptat deseori de țărâitul unui gând nedormit.

Trec peste paloarea secunde ce tipă în mine și nu-mi apropii nimic din ce nu-i al meu. Jurământ și credință, lege pendul între vârf și vițelul de aur al visului strivit de întuneric.

Mă apropii de toate, fulger alung animal sălbatic, ce linge cenușa primordială. Și urlă, și urlă de kilometrul zero ce-i crapă țeasta din care o fântână cerșește privirile și are putere să plouă –

atunci aș vrea să îmbrac cenușa primordială a melcului, și dărele trecerii argintii să mă-nvețe speranța și punctul.

Inima prieteniei – NUBIRA (SAU A MERGE PRETUTINDENI)

Prietenia albă – meci zero la zero, distanță și apropiere, atinse și neatinse fire desfăcute dintr-un caier adunat

fără grabă de vânt. Prietenia albastră – avion oprit din picaj, legănat pe picioarele nașterii în sunet rece, clape de pian atinse, clape negre atinse. Prietenia neagră – există, dar nu vreau să existe. Prietenia roșie – fiecare vede un taur cu un ochi spre toreador și cu celălalt mușcându-și limba de durere și extaz, cu sulița între coarne muginde. Prietenia galbenă – strop aruncat cu nerv în vârful piramidei, copie de minte din Nubira. Prietenia verde – oftezi de atâta drum

în continentul străbătut printre conurile ce cad din conifere. Prietenia cu alte culori și alte nuanțe se consumă ca vagoane ale unui tren ce crezi că se oprește în toate stațiile sau în niciuna, când inima ta, atât de banal, e roșie, sângele, la fel, și nu are habar de gări, de halte, de bariere.

Am ars tot albastrul

Am ars tot albastrul găsit deasupra mea, am așezat țigle peste ideile încolțite și m-am rugat de plopi să crească mai înalți, ca să pot să mă privesc din vârf.

Exerciții cu zero

Lumina plus întunericul au semnul egal cu obscuritatea. Obscuritatea înmulțită cu întunericul multiplică felinarele sparte pe cărarea presărată cu cioburi de gânduri, pe care pășesc ca un amărât voievod al împărțirii cerului la apă.

Dar, dacă voi scădea prăbușirea din zborul scurt, topit, totul este egal cu zero.

La cine aduni, scazi, înmulțești și împarți cu zero? Ce complicat e drumul cu un rănit în spinare!

Vinde sau cumpără

A apărut vânzătorul de pepeni, din deal strigă cu modulații de operetă ce vinde. Prețul alunecă pe sunete și te întrebi dacă omul acela vinde sau cumpără.

Te apropii și rămâi uimit de masca mișcătoare ce se rotește în jurul capului său, de unde țâșnesc, cu jerbe de culori, chipurile de la facerea ta. Și le recunoști.

Vinde sau cumpără? Vinde și cumpără umbra ta proiectată în temelie.

Simfonia nebunilor

Am văzut casa plutind pe apa lacului, iar din spinarea dealului orchestra, fără dirijor, rostogolea în vale suluri de melodii, cu scurte pauze, când bufonii și balerinele dansau ca Frumoasele.

Pustiul din mine, funicular de ocazie, ne-a purtat spre cuibul cu sunete:

încet am intrat în frac, cu bagheta în mână am dat drumul simfoniei nebunilor ce visează catarge și copii dansând pe valuri de fluturi.

Cu brațe întins-rugătoare

Când ai ajuns să atingi, piciorul ți-a alunecat în groapă: trupul ți-a înăuntrul său, zvârcolirea asemeni crocodilului ce rupe prada

atrăgea viespile mereu doritoare de carne, dar mai ales doritoare de parte din forța zbaterii și din licărul-semnal, spre a-și modela zborul rătăcit de stup.

Așa ai rămas, cu picioarele topite-n noroi și brațele întins-rugătoare.

Constantin SEVERIN

Moartea e un strigoii din alt univers

când eram tânăr credeam că scriu pentru a învinge moartea pe care o purtam tașoș în buzunarul de la piept printre bomboane țigări și prezervative fițuici muguri de brad și cartușe uzate

dar moartea e un strigoii din alt univers

mai târziu am încercat să scriu pentru a îmblânzi moartea care se cuibărea tot mai vie în lumina ochilor căutând disperat să-i ating curbele feline și să-i opresc salturile sinucigașe printre crengi de nuc dispărând dintr-un curcubeu înfioat în altul

dar moartea e un strigoii din alt univers

acum când primăvara e mai vie ca niciodată și moartea dansează flamenco în jurul meu împrăștiind cu frenezie cadavre sigilate în saci negri de plastic laolaltă cu obiecte intime și telefoane care sună întruna eu scrijelesc singur fiecare literă aburită de sânge încercând să o iubesc cu toată ura lumii

dar moartea e un strigoii din alt univers

Suceava, 7 aprilie 2020

Pasărea cu inima de foc

va veni moartea și grăul va încolți fără privirea mea va apărea în amurg precum o pasăre colibri gât-de-rubin în zbor cu o vijelie de aripi ușoare precum nevăzutul și se va înfrupta cu ciocul subțire din polenul respirației mele

va veni moartea pasărea de foc și va preface în scrum ultimul meu poem apropiatii vor pași peste cuvintele negre împrăștiate pe jos și mă vor uita curând femeile parfumate cu white diamonds iar copiii mă vor iubi fără glasul meu

va veni pasărea colibri în zbor frenetic și mă va înlântui cu viraje amețitoare în formă de opt iar penajul irizat va străluci de nectarul din flori dar nu voi mai putea mirosi niciodată nici măcar parfumul white diamonds al femeilor frumoase

va veni pasărea colibri gât-de-rubin ca un fulger și mă va strălumina din temelii într-o seară de mai și toate întâmplările vieții vor trece în lumină un incunabul uitat într-o bibliotecă secretă iar sărutul meu de dincolo nu va mai avea gust

va veni moartea precum o pasăre colibri gât-de-rubin tășnind speriată dintr-un tunel cu mii de lilieci și va desena un cerc de foc în jurul meu

cu inima incandescentă șiroid de sângele unui alt univers și nu va mai exista nu va mai exista nu va mai exista nicio mângâiere

Suceava, 9 aprilie 2020

Orașele lui Giorgio de Chirico

lumea e un fagure de orașe-fantomă cu ogive și rozete gotice prin care băntuie alienarea visarea și pierderea printre arcade cu umbre uriașe turnuri și statui de marmură piețe goale manechine în ferestre cu obloanele trase

Andrea Bocelli cântă singur în Domul din Milano

oamenii cu măști trec orbi pe lângă cireși înfloriți din parcuri au dispărut mângâierile îndrăgostiților și strigătele copiilor pe strada pustie trece un bătrân cu o sacoșă de plastic cu ochii irizați de adâncimile unei spaime atavice încearcă să-și astupe cu vată urechile galbene nu vrea să audă sirenele care alungă îngerii și albinele

oamenii au devenit insule infectate cu frică în orașele tot mai însingurate ale lui Giorgio de Chirico pictor optimus

Suceava, 15 aprilie 2020

Oameni fără chip

oameni fără chip așteaptă în van lumina Învierii

pe străzile orașului lumina e un mort viu ochi de strigoii lângă ochi de strigoii stăm departe de copii și de mormintele părinților dar dragostea va învia

biserici cu toate ușile închise dar dragostea va învia

captivi între două lumi privire vie în privire moartă închiși între patru pereți numărăm spinii din coroana Mântuitorului în lungi reverii în care muzica inimii se îngână cu dispariția dar dragostea va învia

va veni moartea fără chip mama vitregă a poveștilor mele de viață și va avea vocea mamei dar dragostea va învia

Suceava, 18 aprilie 2020

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Spre dataism, cu resemnare

Sunt deja mai mult de două luni de când coronavirusul ne-a făcut să căpătăm obiceiuri noi. Purtaul măștii, de exemplu: când ies din casă și mi se întâmplă să o uit, mă întorc să o recuperez. Pe stradă totuși nu toți poartă mască: în urmă cu numai zece săptămâni, acești nepăsători (sau, poate, lipsiți de mijloacele de a se apăra) nu mi-ar fi atras atenția cu nimic. Acum, ei își creează o vagă neliniște (dacă vor strănuta exact când vor trece pe lângă mine?), dar și un gând jinduitor la o libertate deocamdată pierdută, aceea de a respira liber nu numai aerul dogoritor al zilei, ci și pe acela proaspăt al ploii de vară. La semafor, la supermarket, la orice adunătură, angoasa își aștepte neapărat colții: distanța regulamentară este de cel puțin doi metri între mine și ceilalți, dar este deseori încălcată.

Se spune ici și colo cum că sunt alte boli și alți microbi mult mai periculoși decât Covid-19: de ce ne apărăm de acesta cu mult mai compulsiv decât de ceilalți? Răspunsul este aiuritor de simplu: pentru că o informație picurată mereu, cu insistență isterică, pe toate canalele de comunicare, sfârșește prin a lua controlul asupra minții. Iar canalele de comunicare au devenit, aproape exclusiv, subordonate spațiului virtual, dominat de algoritmi săi infailibili. În casele noastre, izolați de ceilalți, potențiale surse de îmbolnăvire (ceilalți – iată boala! – ar putea exclama Sartre), urmărind evoluția pandemiei, creșterea sau descreșterea numărului de morți, vindecări sau contaminări. Știrile, dacă vor să fie serioase, se bazează pe statistici: atâtea procente au făcut mai mult sport, atâtea procente au gătit mai mult acasă etc. Le credem pentru că sunt cifre, adică date. Ne întemeiem hotărârile, gesturile și planurile pe aceste date: goliциunea lor ne asigură că suntem pe drumul care trebuie. Ne confundăm din ce în ce mai mult în dataism, cum ar spune Yuval Noah Harari, profesorul de istorie de la Universitatea din Ierusalim devenit acum celebru. Termenul nu-i aparține: l-a preluat de la alții și l-a împănăat, în stil caracteristic, cu manevre mai mult sau mai puțin anecdotice.

În manieră exaltat pesimistă, Harari conturează omenirii un viitor nu prea vesel, în care inteligenta va domina conștiința, ceea ce nu e o veste prea bună pentru adepții, din ce în ce mai puțini și mai ostracizați, ai ideii că umanitatea este ceva mai mult decât o sumă de operații matematice, de combinații infinite de 1 și 0. Copleșiți deja de imensitatea sferei de informații despre lume pe care nu o mai putem cuprinde, vom sfârși, spune Harari, prin a accepta că numai computerele au puterea de a controla acest noian de date. Le vom ceda lor, mașinăriiilor inteligente, dar lipsite de viață, dreptul de a lua hotărâri în locul nostru. Creierul nostru, depășit, se va supune, buimac, mecanismului planetar interconectat care ne va cunoaște mai bine decât ne cunoaștem pe noi înșine.

Lumea pe care o profetește Harari îmi aduce aminte de o alta, imaginată de vizionarul Isaac Asimov într-unul din romanele sale. În *Soarele gol* (1957), pe o planetă îndepărtată (Solaria), la mulți ani-lumină de pământul unde oamenii trăiesc în orașe imense subterane, detectivul Elijah Baley este trimis să rezolve o crimă (eveniment de neconceput în istoria planetei locuite de numai 20 000 de oameni cu caracteristici fizice superioare și cu o speranță de viață de câteva sute de ani) și să spioneze care sunt slăbiciunile solarienilor. El învață, contrariat, că, pentru acești supraoameni, a vizita nu înseamnă a te întâlni fizic cu cineva, ci a vizualiza acea persoană (aflată fizic la zeci sau sute de kilometri distanță) prin intermediul unor holograme create în timp real, chiar în camera în care te afli, de o multitudine de roboți specializați mișunând, nevăzuți, pretutindeni. Când detectivul pământean vrea totuși să-i vadă în realitate pe suspecți, aceștia sunt cuprinși de oroare. Perspectiva întâlnirii le provoacă temeri atât de mari de contaminare cu microorganismele aduse de Elijah de pe pământ, încât stau, doar pentru un timp limitat, la distanțe mari de el atunci când acesta îi vizitează ori își pun mânuși și haine cât mai lungi. Unul dintre ei este chiar în stare să mărturisească o crimă pe care nu a comis-o, numai să nu fie nevoit să dea ochii cu o ființă umană în carne și oase, colcând de germeni!

La finalul romanului, Asimov rămâne, prin vocea eroului său, încrezător în abilitatea pământenilor de a învinge prin deschidere, inovare și curaj explorator, prin refuzul de a împietri într-o situație dată, oricât de confortabilă material ar fi ea. Astăzi, după mai bine de șaiszeci de ani, noi pare că ne îndreptăm, din ce în ce mai resemnați, către lumea dezumanizată a Solariei.

Folosirea imperativului și a verbului de modalitate „a trebui” e o manieră de a exprima aceste profeții. În general, limbajul comunicărilor face dificilă înțelegerea lor. Pe de o parte, cele două limbi, engleza și portugheza, se amestecă fără noimă. Pe de altă parte, propozițiile sau frazele rămân de cele mai multe ori neterminate, iar, în plus, cele mai multe dintre ele încep la fel, ca și cum comunicarea ar fi dificil de stabilit și, apoi, de menținut.

Greșelile de sintaxă și de ortografie ar putea avea două explicații: fie că Pessoa consideră că unele spirite n-au o practică suficientă a limbii, fie că are nevoie, în această bizară dramaturgie a sinelui, să apeleze la un limbaj diferit de al său, un limbaj în opoziție cu cel al scriitorului. Iată de exemplu: „a woman is to worry you on to service of flesh Death wishes you to woman”. Unele fraze n-au nici un sens, se împotmolesc: „The monastic man must not manage to manage to nasty”. Nu lipsesc neologismele („Loguiera yang”). E de remarcat că ni se prezintă doar o parte a dialogului: răspunsurile pe care spiritele i le dau lui Pessoa. Un exemplu: „Nu, jur că nu!” Dar cititorul nu știe de ce anume se apără spiritul. Deseori, spiritul trebuie să-l asigure pe scriitor, de parcă acesta s-ar îndoi de validitatea spuselor sale. Îi confirmă informația prin repetiții ori prin formule de tipul: „așa este”, „da”, „afirm”. Constatăm așadar prezența unei retorici proprii scrisului automat. Referindu-ne doar la cuvintele „da” sau „nu”, ele sunt reproduse de două sau de trei ori, subliniate sau încercuite. Aceasta amintește desfășurarea ședințelor de spiritism, în cursul cărora hârtiile, printre care spiritele trebuie să aleagă, sunt așezate pe o masă.

În aceste condiții, e foarte dificil să descifrezi acest discurs fragmentat. În plus, scrisul e aproape ilizibil, iar ștersăturile, numeroase. Ștersăturile par a fi un semn că spiritul își revine, o ia de la început sau că, oricum, comunicarea merge rău. Uneori, sunt necesare mai multe încercări pentru a se scrie un cuvânt. Spiritul pare a dicta literă cu literă. Unul dintre ele, de exemplu, care semnează „Arson”, după atâtea tentative esuate, sfârșește prin a-și dicta literă cu literă numele, prezentându-se astfel: $a+r+s+o+n$. Mai mult, pagina e utilizată fără să poți ști în ce sens s-o citești, fiindcă *scrisurile* ocupă lărgimea, lungimea și diagonalele. De aceea diversele fraze se suprapun sau se întretaie unele cu altele. Acestei transgresiuni în folosirea scrisului linier pe pagină i-am putea adăuga scrisurile inversate, pentru citirea cărora ar fi necesară o oglindă... Pe de altă parte, grafiile diferă, poate din cauza folosirii mâinii stângi; nici cerneala nu e aceeași, indicând, cine știe, schimbarea condeiului. Numeroase desene și măzgălituri interferează cu textul. În comunicarea lui Vasco da Gama, spiritul semnează de două ori. Doar o semnătură e lizibilă; cealaltă ar putea aparține altuia, care, învățând să scrie, n-are niciun simț al proporției literelor, nici al delimitării lor în spațiu. În număr mic, desenele, veritabile, au în general conotații sexuale și doar stilizarea lor le păzește de obscenitate. În sfârșit, nu e mereu evident pentru cititor când s-a încheiat comunicarea sau dacă aceasta continuă pe altă pagină; rareori, o cruce mică semnalează sfârșitul mesajului transmis.

Dar ceea ce complică și mai mult lectura celui profan e utilizarea semnelor și simbolurilor astrologice. Ciudate ecuații punctează textele ($1/5=?$). Pătratul

Gheorghe IORGA

Celălalt Pessoa (3)

• Costa Brochado și Pessoa, la Café Martinho da Arcada

semnifică aspectul, adică distanța în longitudine între două planete în tema astrală. Pătratul corespunde unei distanțe de 80 de grade și are drept efect să creeze neînțelegere. În astrologie, determinarea pătratelor permite actualizarea sursei frustrărilor celor mai profunde... E vorba despre un rău augur. Însă Pessoa nu precizează persoana căreia îi aparține tema astrală, nici natura planetelor vizate. Am putea formula ipoteza că e vorba despre propriul horoscop. Cât privește prezența algebrei, ea corespunde, probabil, unuia dintre calculele necesare pentru a determina aspectul. Pătratul reapeare aiurea pe această pagină, anunțând întâlnirea cu femeia și nașterea unui fiu. Întâlnirea e plasată așadar sub un semn negativ. Uneori apare și un triunghi, numit „trigon” în astrologie. Marcând tot aspectul, corespunde unei distanțe de 120 de grade în tema astrală. Aduce un ajutor sau oportunități. E deci de bun augur.

E imposibil să interpretezi calculele făcute de Pessoa. De exemplu, ecuația următoare: $13.7.1893=473$. Urmează imediat scăderea $566-473=93$. Dacă e vorba despre determinarea anului, ce reprezintă celelalte numere? Grade indicând poziția astrilor. 1893 e, după toate probabilitățile, data nașterii sau a morții unei persoane apropiate ori a spiritului însuși. Sub această dată figurează numerele 388 și 828. „8” apare cu

diverse caligrafii. Două alte comunicări indică sensul cifrelor. În prima, „3” desemnează femeia; „8”, bărbatul sau o zi bună; „4”, data. În a doua, Pessoa analizează numărul 3884: „3” este cifra aspectului, primul „8” e cifra lunii, al doilea „8” desemnează anul, iar „4”, ziua din săptămână.

Comunicările mediumnice ale lui Pessoa au, credem, trăsăturile specifice unui jurnal intim, fără a fi jurnal intim. În primul rând, avem de a face cu o scriere fragmentară. În jur de 12 fragmente sunt date. Uneori, ora e indicată după dată. Chiar locul poate fi precizat. Una dintre comunicări îl indică: „In your room”. O tentativă de a ancora cuvântul într-un context locativ. Apoi, dacă „eu” nu apare, avem de a face cu o scriitură deturnată de la persoana I. În plus, scrisul se comentează: de exemplu, când spiritele îl sfătuiesc să înceteze să interogheze destinul. Avem, atunci, sentimentul unor nisipuri mișcătoare pe malul mării – o scenă similară celei în care diaristul se îndoieste de validitatea demersului său, mereu decepționat de a nu fi ajuns la capătul căutării vieții lui lăuntrice, a sinelui.

Ca autorii de jurnale intime, scriitorul așteaptă de la aceste comunicări să fie o treaptă spre scris, o încurajare a impulsului de a scrie. Or aceste îndemnuri sunt frecvente și în jurnalele intime. În același timp Pessoa trăiește un fel de culpabilitate, ca diaristii: în loc să con-

semneze comunicările din ședințele de spiritism, ar prefera să-și scrie opera. Simțim o astfel de culpabilitate când spiritele îi poruncesc să abandoneze comunicarea mediumnică și să se întoarcă la muncă.

E timpul să ne întrebăm, în sfârșit, cum citim aceste fragmente de o stranie apartenență. Deslușim căutarea disperată a unei iubiri omeneste, făcută imposibilă de opresiunea fantasmelor sexuale neasumate. Aflăm care ar fi pentru Pessoa femeia ideală și, după voia comunicărilor, urmărim fluctuațiile sufletului său de-a lungul contradicțiilor și variațiilor în predicții (vârsta femeii așteptate, datele întâlnirii, numărul copiilor...). Credem, odată cu Richard Zenith, că în acest ciudat parcurs mediumnic simptomatice sunt cele două fragmente unde Pessoa ia în considerare această întâlnire sub un dublu aspect: al iubirii fizice și al relației intelectuale, ca să arate mai bine eșecul proiectului. Așa ne explicăm insultele pe care poetul și le adresează prin intermediul vocilor de dincolo. Căutarea se împotmolește, după modelul jurnalului intim, scriitura capătă o turnură meditativă, pe care o indică repetițiile și încercările reinnoite de a spune.

Dincolo de documentul autobiografic pasionat, nu te poți abține să nu vezi că marele scriitor e preocupat de aceleași probleme pe care le au oamenii obișnuți. Și, chiar dacă își precizează un destin eroic, se frământă să afle, ca toți cei care consultă spiritele, un prezicător sau un vizionar, care va fi poziția lui socială, viața lui amoroasă și durata vieții sale.

Să scrii un jurnal sau aceste comunicări înseamnă să răspunzi unei anxietăți excesive; e, aici, urma unui spirit ce caută să se liniștească și care caută în el însuși reperatele pe care lumea refuză să i le dea; pentru aceasta pune în scenă o adevărată structură dialogică. Găsim în aceste comunicări aceleași mărturisiri tulburi, aceleași mustrări ca într-un jurnal intim, același bilanț al vieții sale. Desigur, e un bilanț parțial, câtă vreme e exclusiv pecuniar și sexual. Dar credința în magia scrisului intim, susceptibil să ofere o poziție în lume, chiar fixată de o cronologie diaristică, ori poziția astrilor, e aceeași.

Afirmam mai sus că textele acestea nu constituie un jurnal intim în sensul dat acestei specii literare. Cronologia e insuficientă, circumstanțele scrierii lui, aproape absente. E mai degrabă un nou tip de scriere intimă, o ficțiune a sinelui ce ar putea intra, mai târziu, într-o redefinire a tipologiilor literaturii autobiografice. E dificil să spui care era credința lui Pessoa. Pare a fi vorba, la el, despre o așteptare de la lumea de dincolo și, de asemenea, despre un joc cu diferite concepții ezoterice. Ultimele cuvinte pe care le-a scris, pe patul de moarte, se scufundă în aceeași perplexitate ca întreaga lui operă: „I know not what tomorrow will bring”. Trebuie să fii neliniștit ca să te abandonezi spiritismului, chiar dacă aici intră o parte a jocului. Țintele sunt aceleași ca în toate scrierile intime: să mărturisești și să te liniștești. Comunicările sunt plaseate sub semnul transgresiunii: Pessoa consideră, asemenea lui Kafka, că propria castitate e o transgresiune a legilor omeneste și a lumii de dincolo. Dar și căutarea ocultă e o transgresiune, fiindcă omul nu trebuie să încerce să-și cunoască destinul. Scrisul intim dublează greșeala, în loc de a-l elibera de povara ei. Însă tot scrisul îi oferă uneori gloria eternă: „You will astonish the world soon”. O promisiune cât un destin.

• Mari Bucur – Roșu de Cairo

Mihail-Radu Solcan s-a născut pe 18 noiembrie 1953, la Suceava, oraș din care a plecat în timpul liceului, când familia s-a stabilit în București. A intrat primul și a absolvit tot primul Facultatea de Filosofie a Universității București, al cărei profesor era când moartea l-a răpit în plină putere creatoare, pe 11 februarie 2013. „Filosofia este o activitate – scria în 2009 în jurnalul său – care te fascinează la douăzeci de ani, te enervează la treizeci, te lasă indiferent la patruzeci, te apropie de înțelepciune după cincizeci de ani și în care, dacă ai noroc, poți produce după șaizeci de ani.” A semnat și înainte de 60 de ani cărți care contează în biblioteca filosofiei românești: „Arta răului cel mai mic” (1998), „Introducere în filosofia minții din perspectiva științei cognitivei” (2000), „Freedom, Minds, and Institutions” (2003), „Eseul filosofic” (2004), „Filosofia științelor umane: o introducere” (2012), lista completă a lucrărilor sale fiind publicată în volumul colectiv „Filosofia științelor umane. În memoriile Radu Solcan”, realizat de Mircea Flonta, Emanuel-Mihail Socaci și Constantin Vică și apărut în 2015 la Editura Universității din București (poate fi găsit și online, la adresa: <http://filosofie.unibuc.ro/fsu-mrs/>). Acestora li se alătură acum valoroase pagini cu *Însemnări zilnice*, grație acad. Mircea Flonta și universitarului Constantin Vică, oameni care au contactat pentru Mihail-Radu Solcan sub semnul prețurii reciproce și care s-au ocupat de publicarea lor (în volumul „Vremuri noi, vremuri vechi. Jurnal 2007-2013, de Mihail-Radu Solcan, București, Editura „Art”, 2019).

Jurnalul lui Mihail-Radu Solcan ne prilejuiește întâlnirea cu un autentic intelectual – filosof, profesor și iubitor de carte, ca să ne oprim doar la câteva dintre arile preocupărilor sale, cele de cercetător al inteligenței artificiale, al limbajului și limbilor, de poliglot și polimat întregind profilul unei personalități, unei prezențe excepționale, pe cât de scripitoare, pe atât de discrete. Însă nu putem să facem abstracție nici de marca originii sale bucovinene, iar reflecțiile legate de viață în perspectiva morții, propria atitudine în fața sfârșitului iminent încarcă această întâlnire cu o tensiune aparte. Mihail-Radu Solcan vede în intelectual un cititor, pentru care Biblioteca ar putea fi chiar „inima națiunii noastre”: „Scăparea este în cultură. Nu în sensul de a-ți face un nume care să rămână în cultură, ci în căutarea de a trăi fiecare clipă în chipul cel mai interesant din punct de vedere intelectual”. Și de asemenea, vede în intelectual o persoană care trece totul: cărți, realitate, întâmplări, situații, prin filtrul gândirii proprii. „Ar trebui – scrie el, extinguând exigența la o reflecție asupra noastră și a vremii noastre – să ne găsim cumva un echilibru

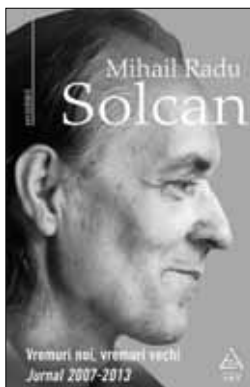
Doina CERNICA

Jurnalul lui Mihail-Radu Solcan, comparabil cu „Jurnalul de la Păltiniș”

între sensibilitatea francofilă, tradițiile noastre locale și infuzia de americanism. Părem însă mult prea beți sau prea slabi ca să mergem pe propriile picioare și să gândim cu propriul cap.” Consideră că „este foarte important pentru un intelectual să nu fie legat de o grupare politică”, critica intelectuală excluzând compromisurile și alianțele caracteristice politicii. Analizându-și epoca, intelectualul Mihail-Radu Solcan descoperă că „lumea postcomunistă nu a fost una a ciocnirilor de idei (și cu atât mai puțin a dialogului oamenilor cu idei diferite); a fost lumea unor conflicte afective”. Și probabil rămâne. Susține, reclamă atenție pentru „importanta crucială a diversității: lumea afacerilor are valorile și normele ei; cea academică este centrată pe alte valori, și așa mai departe”, pleddând pentru înțelegerea pluralismului eticilor ca însuși „temeiul libertății”. Crede că dacă s-ar regândi „ca o cultură a intersecțiilor”, cultura noastră „ar fi într-o poziție mult mai bună din perspectiva integrării în Europa”.

Fișec, fiind vorba de jurnalul unui filosof, sunt numeroase însemnările privind propriile opțiuni, aspectele de clarificat, de adâncit, iar pe linia onestității funciare a lui Mihail-Radu Solcan, exprimarea recondiderărilor, a îndoielilor, gen „am descoperit un mod de a privi limbajul care mă face să nu mai privesc cu atâta încredere filosofia analitică. Nu sunt încă foarte sigur dacă nu-i o iluzie de moment”. Meditația asupra filosofiei și a filosofului scrie pagini captivante: „Filosofia? Două curente au ruinat-o în secolul al XX-lea. Filosofia analitică a adoptat un demers care favorizează exclusiv discursul științific. Filosofia științei a ajuns un fel de homosexual pasiv care se extiază în fața virilității oamenilor de știință”. Cel de-al doilea curent păgubos pentru filosofie a fost fenomenologia. În varianta ei heideggeriană, fenomenologia dă prioritate limbajului poetic și exclude de-a dreptul știința: „Cele două curente majore din filosofia veacului trecut au avut un efect complementar. Ele au anulat funcția esențială a filosofiei: aceea a examinării de conexiuni, a stabilirii de punți și a cercetării categoriilor în contexte diverse”.

Este impresionantă apoi grija profesorului de filosofie pentru prezenta sa la catedră: „O zi după cursuri este parcă o zi de recuperare. Și de meditație. Ce

a fost bun și ce nu a mers în prelegeri?” Sau: „Am început să țin cursul despre libertate. Sunt decis să-l fac nu ca pe un curs de trecere în revistă a unei literaturi, ci ca pe un curs original. Este un curs pentru anul al treilea. Ce rost mai are să le povestești ce a zis cutare sau cutare filosof? Cum ar putea învăța să gândească independent de la un om care nu gândește el independent?” Și din nou onestitatea sa, atunci când povestește: „Mi-a scris și mie o fostă studentă, revenită de la un stațiu în străinătate. Are o formulă interesantă în scrisoarea: „Îmi ispășesc decizia de a mă fi întors în țară”. În răspunsul meu încerc să dezvolt o idee cu privire la filosofie, viață și carieră: Filosofia nu este, ea ca atare, o trambulină către cariere formidabile. Dar este o cale de a afla cât de important e felul CUM îți trăiești viața. E mai degrabă un mod de a trăi viața”.

Sunt apoi de actualitate și la un deceniu de la formularea lor astfel de rezerve privind predarea disciplinelor umaniste: „Marea problemă a proiectului [noi legi a învățământului] nu ține de detalii. Ține de ideea de a transforma universitățile după modelul lumii afacerilor. Să devenim un fel de Lamborghini, de Audi, de Mercedes? [...] Am vrut să adoptăm capitalismul, dar l-am confundat cu modelul corporației hrăpărete”. Și, de asemenea, rezervele legate de aprecierea profesorilor: „Evaluările prin care va trece corpul didactic vor fi făcute inevitabil pe baza unor dovezi care se reduc în esență la liste de publicații”, scrie cu amărăciune Mihail-Radu Solcan, gândindu-se că traducerea din germană a unei cărți de filosofie, care i-a cerut doi ani, nu are importanță în criteriile de apreciere a muncii la catedră.

Spectaculoase, chiar dacă aparent la un mod spectaculos, sunt însemnările dedicate căutării și descoperirii unor cărți de valoare prin raritate, vechime, autor, tipografie ș.a. Și de aici universul colorat al anticariatelor, cu spații dintre cele mai diferite, al anticarilor, de multe ori rafinați cunosători și iubitori de carte. Nu o dată izbânda îmbogățirii bibliotecii personale („În casă ca atare, punând la un loc cărțile fizice și pe cele electronice, s-ar putea să fie zece mii de titluri”) este însoțită de mărturisiri de-a dreptul șocante pentru majoritatea contemporanilor: „Achiziție importantă: volumul al doilea din *Letopisetele Moldovei*, editate de Kogălniceanu. Mă îndrăgostesc de cărți cum alții se îndrăgostesc de femei”; „Ca de obicei, umblu după cărți. Jur totdeauna că nu sunt un colecționar. Probabil că nu sunt; caut mereu doar ceva interesant de citit. Dau și cărțile dependentă, nu numai alcoolul și alte droguri”; „La mine predomină plăcerea de a citi, de a rătăci prin texte. Asta nu înseamnă că atunci când mă apuc să scriu și am ceva de zis, n-o fac cu plăcere”. „Din târgul de antichități am adus acasă un fel de basoreliev din zinc. Am ieșit, cum s-ar zice, din aria mea de competență – cărțile – și am luat un obiect care nici nu știu cât este de vechi și nici măcar în ce categorie intră. Pentru mine este interesantă imaginea. Ea îl reprezintă pe un bătrân cărat pe scara de bibliotecă. Bibliotecă este plină cu cărți până la tavan. Bătrânul ține o carte în mână dreaptă, dar citește din una pe care o ține cu mâna stângă. Mai ține și o a treia carte între genunchi. Într-un colț al imaginii este și un glob pământesc. Predomină însă cărțile. Este mult umor în basoreliev. Este și o imagine în care mă recunosc. De aceea am și vrut s-o cumpăr”. Alte „oglinzi” în care se zărește o clipă mai scurtă sau mai lungă: „Să mă doară faptul că nu sunt un intelectual public? N-aș rezista la inevitabilele improșcături de noroi din spațiul public. S-ar putea să fie de vină trufia. Am și eu – ca mulți alții – iluzia că pot surprinde adevărul important pentru un public larg. Pe care nici nu îndrăznesc să le fac publice. Până la un punct, analogia ar fi ca Adrian Marino”: „Am citit cartea lui Stefan Zweig despre Erasmus și am fost profund impresionat. Mă simt și eu

aproape de Erasmus, un om al cărților, al comentariilor erudite și al ironiei fine”.

„Rezultatele analizelor făcute miercuri trecută sunt precum un anunț mortuar, scria pe 12 aprilie 2012. [...] Mesajul este limpede: peste câteva luni voi fi în pragul morții. Sunt deprimat. Încerc să mă refugiez în munca la carte. Am terminat o primă revizie a tuturor capitolelor scrie până acum. Mai rămâne să elaborez concluziile.” Pe 17 mai 2012: „Lucrez la carte. Trebuie să trag o concluzie cu privire la un subiect important: există sau nu legi precum legile fizice în cazul societății? Răspunsul meu este negativ. M-am chinut însă să găsec o demonstrație simplă și convingătoare”. Iar pe 19 iunie 2012 sunt consemnate predarea cărții – „Filosofia științelor umane: o introducere” – și intrarea ei în lucru.

Achiziționează („Geanta cu cărțile cumpărate, în timpul ploii, îmi rupe umărul. Mă tem chiar să nu-mi deschidă operația”), scrie, citește. Parafrazându-i zicerea despre „cel mai îndreptățit la titlul de cel mai important intelectual al țării” (Solomon Marcus), aș putea spune și eu că în mîntea mea Mihail-Radu Solcan a fost cel mai mare cititor al nostru. Cel mai mare și în sensul amplitudinii, și al calității cărților, și al calității lecturii.

Tentația citirii a fost, după cum se vede, greu de reprimat, cartea îndreptățeste uzitată, dar atât de expresiva mărturisire a parcursului cu sufletul la gură. Mai mult, într-un anume sens, cred că este comparabilă cu „Jurnalul de la Păltiniș” al lui Gabriel Liiceanu. Ne amintim de unda de șoc produsă de acesta în anii '80, când a conștientizat, a intensificat în sufletul cititorilor un sentiment de sete arzătoare pentru lecturi filosofice, pentru filosofie. Un asemenea potențial deține și jurnalul lui Mihail-Radu Solcan. Și „Vremuri noi, vremuri vechi” stărnește o furtună, o nevoie vitală de lectură filosofică și istorică, pentru o mai bună, mai corectă înțelegere a vremurilor din care vin vremurile noastre, o necesitate a întoarcerii esențiale spre carte, spre lectură, spre cartea nu ca obiect, ci ca o făptură vie, ca un partener de dialog, un maestru care ne așteaptă și pe care trebuie doar să-l descoperim, angajându-ne într-o căutare pe care nici cea mai neagră perspectivă nu o poate împiedica. Chiar și timpul greu al izolării și autoizolării ca modalitate individuală de evitare a pericolului pandemiei ucigătoare cu care omnia se confruntă acum, în 2020, este, paradoxal, favorabil creșterii, dezvoltării potențialului existent în jurnalul lui Mihail-Radu Solcan apărut în postumitatea autorului, la sfârșitul lui 2019, așa cum oprimantul deceniu al României dinainte de prăbușirea comunistului a susținut, de asemenea paradoxal, uriașul impact al jurnalului lui Gabriel Liiceanu.

Vom trăi? Vom vedea?

„E și grea, e și frumoasă viața de român” – răsună o populară fredonare actuală, care îmi amintește de o încurajare ce mi se făcea înainte de a fi fost încorporat și, mai ales, în timpul satisfacerii stagiului militar: „Armata este grea și frumoasă”. Din care pricini să fie oare grele și cât de frumoase ar putea fi cu adevărat armata și, prin extensie, viața de român? Sau iluzia trăirii unor clipe frumoase, eventual în postumitate, ne determină să le îndurăm mai ușor greutățile? În tot cazul, mesajul acestor fraze mi s-a părut întotdeauna insidios și mi-am pus din nou aceste întrebări citind cartea *Centenar. Lecturi particulare* (Bacău, Editura „Babel”, 2019), apărută sub semnătura lui Constantin Călin.

În entuziasmul creat după sfârșitul Primului Război Mondial și după înfăptuirea Marii Uniri, naivii credeau (asemenea acelorora de peste ani, din 1990) că s-a terminat odată pentru totdeauna cu ceea ce este greu și că va începe o „viață nouă, fericită”. Dar imediat au început în spațiul românesc răfuielile, răzburările și aranjamentele politice care, în loc să ne unească pe toți, potrivit sacrosanctei sintagme „marea unire”, mai mult ne-au dezbinat. Autorul descrie astfel acei primi ani ai deceniului al treilea din secolul trecut: „Ce-și imputau cel mai frecvent oamenii politici? Minciunile, hoțiile, malversațiunile, perfidiile, poltroneriile, trădările. Mai des se auzea de oportunism, lichelm, fripturism și arivism decât de muncă, sinceritate și cinste. Într-o atmosferă de cvasipermanentă ceartă, cuvintele edificatoare, care ar fi putut schița un «proiect de țară», n-aveau rezonanță meritată. [...] Marea Unire va constitui foarte curând doar un pretext pentru ceremonii (te deumuri, parade, discursuri, praznice și banchete), rareori o temă de dezbateri, de raportare la actele ei constitutive” (pp. 161-162).

Constantin Călin urmărește cronologia diferitelor denumiri uzitate de-a lungul unui secol. Astfel, în primii ani, retorica patriotardă deja golise de gravele semnificații noțiunile de „război” și de „unire”, deformând, prin exaltare nemăsurată, acțiunile de pe front și viața din spatele lui. Apoi, logorrea naționalistă a fost curmată. După sfârșecarea teritorială din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, care ne redusese dimensiunile statale la mai puțin decât le aveam dinainte de prima conflagrație, tăcerea referitoare la momentul 1918 nu va înceta decât în 1968. În acel liberalizator an, s-a celebrat doar „Unirea Transilvaniei cu România”, nu și „Marea Unire”. În tot acest timp, nu s-a făcut nicio referire la Basarabia și la Bucovina. Prietenii (de la Răsărit) știu de

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Construcție fără finisaj

ce. Urarea regală de la împrietărire „Să-l stăpâniți sănătoși pe veci, din tată-n fiu!” devenise de domeniul trecutului odată cu raptul Basarabiei și cu procesul colectivizării de jure. Abia după 1990 s-a folosit sintagma „Marea Unire”, ceea ce nu a însemnat că ea a fost degrevată de gravele tare adunate în spatele ei încă din anii neutralității.

Așa cum se întâmplă de obicei la noi în stările de criză, prima conflagrație mondială ne-a luat prin surprindere, deși au fost doi ani la dispoziție pentru a se pregăti intrarea în război. Insuficiențe de tot felul au ieșit la iveală la momentul adevărului atât din punctul de vedere al strategiilor militare adoptate, cât și din acela al neregurilor din sectorul intențenței. Știm din romanele dedicate perioadei ce făceau doamnele din înalta societate cu postavlul care ar fi trebuit să fie destinat pentru îmbrăcăminte ostașilor. Purtarea pe front – timp de săptămâni în șir, fără să fie schimbate – a acelorășii „efecte” a avut drept... efecte apariția și răspândirea păduchilor, care au purtat, la rândul lor, tifosul exantematic. „Un singur corp de armată a pierdut pe timpul refacerii, în interiorul Moldovei [acțiune începută în februarie 1917], enorma cifră de 13.000 de oameni” (p. 25), constata generalul Averescu, reproșând lipsa măsurilor luate pentru combaterea flagelului. De unde se poate trage concluzia că armata este grea, dar nu și frumoasă.

Au fost date atunci, ca și astăzi, sfaturi utile: „Dacă vă duceți pe la spitale [...], când vă reîntoarceți, lăsați hainele afară la ger, ștergeți-vă bine pe picioare, scuturați-vă bine corpul și apoi, după ce v-ați spălat pe mâini și pe față, puteți să vă îmbrățișați pe cei scumpi și dragi vouă!” (p. 23). „Să fim curați și să ne ferim de a veni în contact cu persoane de o curățenie dubioasă” (*Ibidem*), cerea, într-o conferință de presă, doctorul Ioan Cantacuzino, iar concluzia nu poate fi decât următoarea: a fi curat în timpurile acelei epidemii însemna îndeplinirea unui gest patriotic de o înaltă valoare (!).

Pentru ipohondrii de astăzi, care intră la fandacsie din orice și își tem neprețuita viață, ignorând faptul că salvarea ei

are termen permanent prin felul cumpătat în care ar trebui să fie trăită, citez simptomele tifosului: „Indispoziție, durere de cap, greutate în membre, la încheieturi, slăbiciune, temperatura se ridică la 40,5 [grade], gură uscată, limbă încercătată și crăpată, ochi tulburi, injectați, obrazul roșu, delir cu accese de fugă. Pofta de mâncare scăzută. În ziua a șaptea-a opta apare exantemul, adică erupția», niște pete roșii, pe cap, pe antebrate și pe coapse»” (p. 24). Pentru a se limita răspândirea tifosului, deoarece era „o boală lipicioasă” (după cum o definea doctorul Haralambie Botescu), trebuia procedat, fără mari sentimentale, la izolarea bolnavilor: „Îndurați-vă a vă despărți de cel atins – suna recomandarea sa –, oricât de scump v-ar fi: suntem în vremurile sacrificiilor individuale și fiecare în parte nu însemnă nimic față cu pericolul ce constituim pentru alții, când suntem infectați»” (pp. 25-26). La o zi după apariția articolului semnat de doctor, ziarul anunța îmbolnăvirea acestuia, în urma unei inspecții la un spital, apoi, după o săptămână, decesul. Referitor la această nenorocire venită din interior, Constantin Călin a găsit consemnate prin arhive, în total, ca victime ale tifosului, 250 de medici și farmaciști, precum și 1000 de sanitari.

Lui Constantin Călin i se par demne de consecpat din colecțiile de ziare ale vremii pasaje de la rubrica „Întrebări despre dispăruți”, care constituia un fel de supapă deflatoare a panicii provocate de refugiu în Moldova. Acele întrebări disperate sunt relevan-

te și prin informațiile pe care le oferă despre refugiați: de unde plecaseră din „România ocupată”, cine erau, ce vindeau, ce cumpărau și ce profesii aveau, deduse din „oferțele de serviciu”, deși ei făceau parte mai mult din categoria celor ce căutau de lucru decât din a celor căutați. Iar aceasta, într-o Moldovă care nu i-a primit în virtutea tradiționalei ospitalități românești. Anunțurile își aveau retorică lor, impusă de scopul, de situația de moment, de nivelul cultural și, nu în ultimul rând, de temperamentul celui care le compunea. Tânguitorul și repetatul „Cine știe?...” răzbătea de peste tot din ziare, ca în această jelanie cu umor involuntar (dar destul de elocului: „Indispoziție, durere de cap, greutate în membre, la încheieturi, slăbiciune, temperatura se ridică la 40,5 [grade], gură uscată, limbă încercătată și crăpată, ochi tulburi, injectați, obrazul roșu, delir cu accese de fugă. Pofta de mâncare scăzută. În ziua a șaptea-a opta apare exantemul, adică erupția», niște pete roșii, pe cap, pe antebrate și pe coapse»” (p. 24). Pentru a se limita răspândirea tifosului, deoarece era „o boală lipicioasă” (după cum o definea doctorul Haralambie Botescu), trebuia procedat, fără mari sentimentale, la izolarea bolnavilor: „Îndurați-vă a vă despărți de cel atins – suna recomandarea sa –, oricât de scump v-ar fi: suntem în vremurile sacrificiilor individuale și fiecare în parte nu însemnă nimic față cu pericolul ce constituim pentru alții, când suntem infectați»” (pp. 25-26). La o zi după apariția articolului semnat de doctor, ziarul anunța îmbolnăvirea acestuia, în urma unei inspecții la un spital, apoi, după o săptămână, decesul. Referitor la această nenorocire venită din interior, Constantin Călin a găsit consemnate prin arhive, în total, ca victime ale tifosului, 250 de medici și farmaciști, precum și 1000 de sanitari.

Dintre formele de administrare statală dezbătute, în faza inițială a reîntregirii teritoriale a fost agreată, în toate provinciile, autonomia. Aceasta era un semn al recunoașterii diferențelor de mentalitate și al reticentei în fața locuitorilor din celelalte regiuni. Ceea ce

dovedește faptul că Marele Război și Reîntregirea au deschis un larg orizont de așteptare, mai ales în privința coeziunii regionale, dar animizat și de o persistență a de-a rândul. Constantin Călin își amintește de o situație semnificativă în acest sens: „Înstrăinarea (de o mie sau de o sută și ceva de ani) ne făcuse suspicioși, refractari și, câteodată, potrivnici. Izolarea naște ostilitate. Până spre 1960, copiii din satul meu bucovinean se băteau cu pietre, lângă podul de peste apa Sucevei, cu «corlopetii» din «Regat». Un regat care nu mai exista. Hotărele psihologice supraviețuiesc hotărele administrative. De altminteri, instinctul regional și unele prejudecăți nu s-au șters de tot, în ciuda amestecurilor de populații și a încercărilor de omogenizare ulterioare” (p. 149).

Anul auroral 1918 a fost considerat, pe un ton exaltat, nu numai în epocă, drept răsplata pentru veacurile de suferință ale unui „popor ales”. Dar dezbănarea și discursurile lozincarde au prejudiciat de-a lungul deceniilor autentica făurire a României Mari: „Marea Unire a fost (și – din păcate – a rămas) nedesăvârșită. Ajutați de împrejurări, am asamblat o construcție, dar n-am ajuns încă la finisaj. Mai mult decât lentă, trebuie acuzată eroziunea «patrimoniului de idealism»” (p. 159). Construcția fără finisaj trădează superficialitatea în felul nostru de a (re)simți și degradarea stării morale, combinate cu ineficiența și cu lipsa spiritului competitiv.

Mesajul pe care îl transmit rândurile cărții *Centenarul. Lecturi particulare*, în mod nemijlocit sau indirect, prin intermediul analogiilor, al reflecțiilor și al întrebărilor, poate fi perceput în întregime numai dacă răspundem la întrebarea legată de felul cum arătam noi astăzi, în comparație cu aceia care am fost acum o sută de ani. Oare ne deosebește ceva din punct de vedere intelectual, moral și, mai ales, mentalitar? Desigur că prea mult nu ne-am schimbat și de aceea prețiosul demers al lui Constantin Călin se constituie într-un memento împotriva uitării, a lipsei de coeziune și a carentei identitare. Dacă sărbătorim (și sărbătorim!) cu mare pompă marile date istorice, nu trebuie să trecem în mod iresponsabil peste erorile, greșelile, esecurile și neîmplinirile trecutului recent sau îndepărtat. Lecturile lui Constantin Călin sunt „particulare”, dar reflecțiile ne privesc pe toți, au caracter de generalitate și ar trebui să fie „naționalizate”. Și aceasta deoarece e și grea, e și frumoasă viața de român. Partea proastă este că noi înșine ne-o facem de foarte multe ori grea.

Personalități băcăuane

Carmen Voisei

Pe 5 mai, plasticiana și scriitoarea **Templului iubirii** a împlinit o vârstă rotundă, ce va marca încă o treaptă în drumul sinuos pe care îl urcă. O vârstă la care încă se poate visa, se pot face planuri și împlini gânduri mai vechi, o vârstă la care mulți ne-am dori să ne întoarcem, dar care va rămâne pentru totdeauna o amintire frumoasă. Fiica Marioarei și a lui Ioan Voisei, care i-au dat la botez numele de Olgața, a copilărit în orașul lui Bacovia, începându-și studiile la Școala Nr. 18 din Bacău (1967-1975). Din clasa a V-a studiază, în paralel, grafica și desenul cu plasticiana Salomeea Velea, profesoară la Liceul de Artă din Bacău, a cărei elevă devine în 1975, absolvind în 1980, la clasa pictorului Gheorghe Velea. În cei cinci ani de studii nu a strălucit în mod special la nici unul dintre obiecte, obținând note peste 9 doar la cunoștințe economice, sculptură, desen proiectiv, matematică și instruire practică. Băiețoasă, a făcut chiar câteva boroboate, care i-au adus 8,66 la purtare în clasa a IX-a și 8 în clasa a XII-a. În penultimul an de studii, de altfel, a dat naștere primului copil, dar a reușit să găsească înțelegerea pentru a nu fi eliminată, căsătorindu-se și absolvind cu media generală 8 examenul de bacalaureat. Și-a încercat șansele la Facultatea de Arte și la Facultatea de Drept de la Iași, dar până la urmă s-a încadrat în sectorul creație al Întreprinderii „Proletarul” din Bacău, unde a lucrat până în 1986, când s-a transferat ca pictor decorator la Centrala Nucleară de la Cernavodă, unitate la care muncea și soțul său. În 1987 a revenit la Bacău, încadrându-se la Întreprinderea Poligrafică, unde după 1990 va realiza și câteva coperte pentru Editura „Plumb”, la volume semnate de Ovidiu Bufnilă, René Phevenin, Vasile Matei și Alexandru L. Iosif. Între timp a absolvit cu media 10, în 1991, cursul de 2 ani de surori de Cruce Roșie din Bacău și, în 1992, Cursul postliceal de măsuri sportive, pe care l-a continuat și perfecționat, la București și New York, în domeniul bioenergiei. Rezultatele obținute în această ramură i-au dat imboldul să deschidă un centru de recuperare pe cale naturistă la Luncani, comuna Mărgineni, în care ambianța și buna dispoziție date de pictură și muzică au un rol esențial. În 1991 a început cursurile Facultății de Artă din Bacău a Institutului de Învățământ Superior „Mihai Eminescu” Botoșani, pe care le absolvă în 1997, la clasa profesorilor Ilie Boca și Dan

Hatmanu, cursuri echivalente în Statele Unite, unde își ia și licența la Universitatea Pennsylvania. În S.U.A. s-a stabilit în 1997, la New York, lucrând la restaurarea unor fresce, picturi, porțelanuri și bijuterii încredințate de diferite case de licitație. Colaborarea dintre ea și un restaurator de artă newyorkez s-a soldat cu o invenție ce a revoluționat pictura decorativă și iconografică americană, brevetată la 14 martie 2000 și recunoscută ca atare de Comisia de Patente și Mărci a S.U.A. Tot la New York a urmat, în 1997, un curs intensiv de limba engleză la The Center for English Studies International House, care i-a permis nu numai să converseze lejer cu partenerii de afaceri, ci și să se impună ca scriitoare. În literatură a debutat încă din ianuarie 1984, când Revista **Ateneu** i-a publicat un grupaj de poezie, urmat de altele, între care s-a numărat cel din **Tribuna**, revistă ce i-a acordat în 1992 premiul său la Concursul Național de Poezie „George Bacovia”. Debutul editorial s-a produs în 1993, când Editura „Plumb” din Bacău i-a publicat volumul de poeme **Confesiuni**, republicat în 1996 în versiune româno-engleză de aceeași editură. Tot la „Plumb” a mai publicat, în 1994, volumul de povestiri **Noapte bună, copii** și, în 1996, volumul similar **Anotimpurile copilăriei**, prevăzută și cu un original concurs de creație literară și artistică pentru copii. Ca și în primul caz, cele două volume de proză au fost republicate în versiune româno-engleză, de data aceasta reunite într-o singură carte: **Anotimpurile copilăriei/ The season of childhood** (traducere de Doina și Camelia-Mihaela Cmeciu, Bacău, Editura Corgal Press, 2002). Sub egida aceleiași edituri a publicat apoi volumele **Măriuca – jocul literelor**,

jocul numerelor/ Mary – The Letter Game, The Number Game (traducere de Liviu-Constantin Voisei, 2005), **Pasărea nopții** (2007), **Templul iubirii** (2010) și **Deștețelind înțelesuri** (2017). Seria de povestiri dedicată fiicei Carmen-Maria e continuată cu volumul **Măriuca în țara tuturor posibilităților** (Bacău, Editura „Ateneul scriitorilor”, 2013), pe care aceasta o ilustrează, semn că așchia nu sare departe de trunchi. Atât cărțile și poezia sa, cât și icoanele, mai ales, au întrunit aprecierea comunității românești și americane din New York, pictorița expunând în 1997 la Centrul Cultural Român din Manhattan, căruia i-a dăruit, la 8 mai 1997, lucrarea **Familia**, echivalată la 1500 de dolari, precum și la Capela „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, unde a oferit privitorilor icoane pe sticlă și lemn. Ca poetă, a citit în cadrul Cenaclului literar „Mihai

Eminescu” al revistei de spiritualitate și cultură românească **Lumină lină**, criticul M. N. Rusu acordând un spațiu larg comentării acestui adevărat recital, dar cea mai importantă reușită a fost calificarea în finala celebrului concurs organizat de The National Library of Poetry, unde poemul **Tender Autumn** a obținut, în 1998, Editor's Croice Award și a fost inclus în antologia **A sun – filled dream. The National Library of Poetry**, Chris Tyler, Editor, 1998, alături de datele biografice ale autoarei. În urma acestui succes a fost aleasă ca membru distins al International Society of Poets, după ce la 19 ianuarie devenise deja membră a The National Authors Registry, însă confirmarea definitivă a fost dată de primirea, în noiembrie 1999, ca membru activ al **New York Academy of Sciences**. În țară, conform reglementărilor Uniunii Scriitorilor, va trebui să mai aștepte un timp, dar după câte o cunoaștem, nu râvnește la titluri și glorie. Așa se face că nici ca plasticiană nu și-a deschis în România decât târziu o expoziție personală (Galeriile „Ad-hoc”, Bacău, 2004) și, la intervale mari, alte cinci („Ad-hoc”, 2008; Galerile Bibliotecii Județene „Costache Sturdza”, Bacău, 2010; Muzeul Memorial „Mihail Kogălniceanu”, Iași, 2016; Teatrul Municipal „Bacovia”, Bacău, 2017; Galerile „Iulius Mall”, Iași, 2017), dar lucrările sale au figurat de mai multe ori

în expoziții colective. După 1995, participarea la acestea s-a intensificat, prezentele remarcabile având la **Saloanele Moldovei** (1995, 1996, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2017), **Anuala** Filialei Bacău a U.A.P. (2011, 2012, 2013), **Boca și elevii săi** (Galeria de Artă „Ion Frunzetti”, Bacău, 2013, 2014), **Bienala „Lascăr Vorel”** (Piatra-Neamț, 2017, 2019), **Salonul Național de Plastică Mică** (Brăila, 2019), **Gala Maeștrilor de Azi și de Măine** (Biblioteca Universitară „Mihai Eminescu”, Iași, 2019), **Careu de Dame** a Casei Corpului Didactic „Spiru Haret” din Iași (2015, 2016, 2017, 2018, 2019), **Identități ieșene și Dragobete** (idem, 2017, 2018, 2019). Are, de asemenea, icoane și picturi în colecții particulare din țară, Republica Moldova, Italia, Olanda, Germania și S.U.A., multe dintre ele datorate cu generozitatea ce o caracterizează dintotdeauna. Revenită pe meleagurile natale după atâtea decenii de la 11 septembrie 2001, ameliorează și redă multor băcăuani sănătatea prin tratamentele sale naturiste și bioenergetice, organizează concursuri și tabere de creație pentru copii, participă la întrunirile cenaclului „Avangarda XXII” și „Octavian Voicu”, publică în **Ateneu, Plumb, Pro Saeculum**, își continuă studiile, absolvind și Facultatea de Psihologie, Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității „Petre Andrei” din Iași (2003-2006), precum și masterul în „Consiliere educațională și orientare școlară” (2006-2008), predă în cadrul aceleiași instituții ieșene cursuri de psihopedagogie și psihologie, ilustrează propriile cărți și volume semnate de Mara Paraschiv, Cornel Galben și Iancu Grama, e o prezență activă în viața culturală a Bacăului. De la 1 septembrie 2010 e director și, din 2015, manager al **Scolii Populare de Arte și Meserii** din Bacău, înscriind-o pe o nouă traiectorie, iar din 2016, redactor-șef al Revistei **Armonii în timp**, pe care a fondat-o. Inclusă în antologia **Creatori din Moldova de Mijloc** (Bacău, Editura „Casa scriitorilor”, 2005) și distinsă cu Premiul „Octavian Voicu” pentru poezie al Revistei **Plumb** (2008), precum și cu Premiul „Astoria” (New York, 1997) și Diploma de Excelență a Casei Corpului Didactic „Spiru Haret” din Iași pentru lucrările plastice (2017, 2018, 2019), Carmen Voisei ne va oferi, suntem siguri, noi surprize.

Cornel GALBEN

© Carmen Voisei

Filmele lui Adrian Sitaru (regizor, scenarist, producător, monteur) – *Valuri*; *Colivia*; *Excursie*; *Chefu*; *Lord*; *Artă*; *Hero Test*; *Pescuit sportiv*; *Din dragoste, cu cele mai bune intenții*; *Domestic*; *Fixeur*; *Illegitim* – aduc un alt tip de abordare a realului, cu plonjeuri onirice și moduri neconvenționale de narațiune. Atmosfera lor te învâluie cu un fel de emoție „domestică”, familiară, chiar și atunci când subiectul e provocator – complicitatea neasumată la un înec ori la un accident cu mașina, abuzarea celor fără de apărare (uneori „din dragoste, cu cele mai bune intenții”), muștrările de conștiință, escapadele amoroase ilicite ce atrag nebănuite complicații, incestul. Predilecția pentru realism nu este nici când înlocuită de excese naturaliste, iar tema responsabilității morale (sau eschivarea de la orice fel de responsabilitate) reprezintă o constantă în filmografia sa. *Cadoul de Crăciun*, scurtmetrajul lui Bogdan Muresanu (scenariul și regia), continuă, într-un fel, investigația lui Adrian Sitaru în lumea vieților și morților domestice. S-ar putea intitula „Frici domestice”, sentiment mai lesne de înțeles atunci când – într-o formă sau alta – ai experiența unei dictaturi. Director de imagine, scenarist și producător la o serie de filme de Adrian Sitaru (scurtmetraje și lungmetraje), Adrian Silișteanu a trecut la regia de scurtmetraj. A regizat și filmat *Santul și Scris/ Nescris*, ambele după scenariul de Claudia Silișteanu, pe teme de „interculturalitate”. Ambele propun o viziune (implicită) de tip „incluziv” în raport cu problemele comunității române.

Primele ore din primele zile, de dimineață, petrecute în primul trimestru al primului meu an de școală, nu le-am putut uita niciodată. Cel mai greu era să-ți ții locului mâinile. Care aveau treabă peste tot. În pupitru, până în fundul lui. Pe pupitru, printre cele două (singure) cărți, un *abecedar* și o *aritmecică*. Prin ghiozdan, scotocind după pachetul mamei. Numai la spate nu, exact acolo unde trebuia să stea ele, cele două mâini, și atâtea ore... Chiar și atunci când mâna dreaptă se ridica, două degete în sus, iar *tovarășa* învățătoare putea să vadă, astfel, cine dintre noi știe și are curaj să răspundă la întrebare.

Mâinile mele greu s-au împecat, împreunându-și sumar degetele, cu spatele aspru al vestonului uniformei. Mai ales că aveau atâtea să exploreze prin bancă! Pe partea mea, dar și pe cea a colegului de bancă. Chiar asta s-a întâmplat, într-una din dimineațele de toamnă ploioasă, pe când descopeream, toți dintr-odată, pe tijele subțiri ale abacului, cu ajutorul unor păsărele roșii și albastre, *ca unu și cu unu fac doi*, ca în minunata poezie franceză de mai târziu.

Marian-Sorin RĂDULESCU

Revoluții și involuții (4)

• Furia, de Radu Muntean

Scurtmetrajul alb-negru de instituit al lui Cristian Nemescu *Mihai și Cristina* amintește, prin caracterul său experimental, de viziunile insolite ale lui Mircea Săucan: o privire candidă și o sfidare iconoclastă a narațiunii tradiționale, combinații audiovizuale surprinzătoare ce dau naștere unui univers cinematografic pur-sânge. Ceea ce îl desparte pe Nemescu de Săucan este universul în care se mișcă personajele sale (la

care se adaugă lărga deschidere către public). Dacă geometriile poetice din filmele lui Săucan, interzise sau drastic cenzurate, sunt trasate într-o lume peste care timpul are încă destulă răbdare, polifoniile poetice ale lui Nemescu se nasc dintr-o lume nebulă, nebulă, nebulă. Contemplarea face loc unei goane permanente din spre și către nicăieri, trecând prin febra eliberării de orice complexe. Candoarea e o

vină de neiertat. Visarea este brutal înlocuită de o dorință erotică tot mai imperioasă. Motivul este reluat în *Poveste de la scara C* și *Marilena de la P7*. Sub forma unui tip de cinema popular, inteligent gândit, *California Dreamin' (nesfârșit)* reia o serie de motive din scurtmetrajele sale anterioare, inclusiv cel mai nemescian dintre ele: realitatea vieții unei prostituate față cu inocența sentimentelor unui adolescent. Semne recunoscutibile din școala cehă, din filmele lui Emir Kusturica, din scurtmetrajele lui Hanno Höfer (*Ajutoare umanitare, Dincolo*) – toate în răspăr față de normele realismului de tip minimalist – compun un univers magic și luminos care, în cele din urmă, este al lui Cristian Nemescu însuși.

Furia, cel dintâi lungmetraj regizat de Radu Muntean, este un răspuns la „mitocănia și violența în care trăim”, la personajele care, de la marginea societății, „au ajuns acum în planul întâi și au devenit modele comportamentale”. În *Hârția va fi albastră*, iureșul evenimentelor din decembrie 1989 reprezintă doar un pretext pentru a vorbi despre ce simt personajele (majoritatea sol-

dați sau ofițeri, mama și iubita unui soldat), fără vreun interes aparte pentru scenele de acțiune. Public-țintă pentru filmele lui Radu Muntean este acela pregătit să primească tipul special de emoție (străină de orice formă de sentimentalism) pe care ele îl transmit, nostalgia și un anume fel de empatie cu personajele surprinse în momente decisive. Cu trimiteri la *Husbands/ Soți* (filmul lui John Cassavettes, din 1970), *Boogie* deschide seria dramelor psihologice intimiste pe care le va regiza Radu Munteanu. Cu deja obișnuita detașare de orice ton didacticist, Munteanu va observa, în *Marti, după Crăciun*, câteva etape – esențiale – în destrămarea unui cuplu. Rezultatul: „nu o lecție despre moralitate, ci una despre fragilitate”. *Un etaj mai jos* aduce în discuție prețul neimplicării, al indiferenței, atunci când tănuiești o crimă petrecută „cu un etaj mai jos” în imobilul în care locuiești și din comunitatea căruia e de presupus că faci parte. *Alice T.* este o incursiune în lumea unei adolescente cam recalitrante, crescută de părinți adoptivi.

1. „Un pumn în stomacul spectatorului”, *„Noul Val” în cinematografia românească* (interviuri de Mihai Fulger), București, Grup Editorial „Art”, 2006
2. <https://agenda.liternet.ro/articol/12187/Cristian-Luca/Gesturile-care-numint-Marti-dupa-Craciun.html>

Liviu FRANGA

vade mecum

Pofta de a citi, pofta de a scrie

Atunci chiar, una din mâinile mele a descoperit o mică gaură, rotundă, în partea mea de pupitru, stânga sus. Era locul pentru călimară. Luam tocul din penar (de lemn, ca și banca toată), îi prindeam penița în vârf și, cu o ridicare liniștită a brațului, înmuiaș ușor în călimară vârful peniței, atât cât nici să nu se-ndoale, nici să nu arunce stropșori (*tovarășa* le zicea porcusori) de cerneală pe pagina albă, curată, cu linii verzi drepte și oblice, ale caietului de caligrafie, mereu în ceartă cu literele noastre.

Repetam, fără să fi avut nici cel mai mic habar, un gest, pe care milioane de miliarde de oameni, de la copii până la degetele tremurânde ale celor cu ve-

derea slăbită de povara anilor, îl repetaseră, la rândul lor, la nesfârșit, milenii după milenii. Înainte de toc și de călimară, cu cuiul pe tăblițele de argilă sumeriană sau, cu condeiul de trestie, ori de lemn, ascuțit la un vârf, mai lat la celălalt, pe tăblițele cerate romane.

Poate că azi, în era ultimei tehnologii informatice, tocul și călimara ies de undeva departe, dintr-o secvență de film *science fiction* retroactiv, în care viitorul devine, pentru câteva secunde întunecate, un trecut ireal. Dar nu numai tocul și călimara. Li se alătură creionul și guma, sugativă, lama de răzuitor, stiloul și pixul, substituentul său cu bilă fluentă, dar și carioca și chiar așa-numitul *marker* multicolor, silențios

pe tablele albe, șterse cu burețele de silikon, fără apă, fără praf... Toate acestea, deja istorie. Mai veche, mai nouă.

Un singur lucru n-a reușit să arunce la lada aceleia ultima nouă tehnologie a informației, scrisă sau citită electronic. Însăși bucuria de a citi, tocmai bucuria de a scrie. Cartea tipărită și celelalte suporturi mai vechi, de la țesătura de pânză, lemn, piatră, metal, hârtie, până la plastic și reciclabile, au putut fi, pe rând, repudiate, alungate, eliminate, excluse. Dar oare și bucuria și plăcerea de a citi, oare și bucuria și plăcerea de a scrie?

În vremuri de cumpănă, dezordine și teamă, căutăm compensatorii bucurii și plăceri îngăduite. Le găsim, astăzi mai mult ca oricând, în fața unui ecran personal, cu zeci, sute sau cine știe câți pixeli performanți. Ultra-, superperformanți. Datorită cărora ne dispensăm, cei mai mulți dintre noi, să mai coborâm pe malul unei ape sau să întâmpinăm un răsărit de soare dintr-un crâng. Le avem pe *desktop*, le avem pe *hard*.

Dar pofta de a citi, dar pofta de a scrie pe ce *desktop*, pe ce *hard* le avem?

cartea străină

Ionel SAVITESCU

Convorbiri
cu Pierre Hadot

Pierre Hadot (1922-2010) este un bine-cunoscut filozof și cercetător francez al Antichității greco-latine, cu studii de teologie și filozofie, după care s-a specializat în studii filologice și editare de texte antice. Dintre cărțile sale sunt cunoscute în România **Ce este filozofia antică?** și **Plotin sau simplitatea privirii**, ambele apărute la Editura Polirom în 1997 și 1998. De astă dată avem în fața noastră un volum de dialoguri*, volum în care Pierre Hadot își expune viața: familia, studiile, cariera, lecțiile, răspunzând la întrebările a doi profesori: Jeannie Carlier (capitolele 1, 2, 9, 10), care semnează și *Introducerea* cărții, și Arnold I. Davidson (capitolele 3, 4, 5, 6, 7, 8). Evident, o carte cu o asemenea încărcătură spirituală nu se poate comenta cu de-amănuntul. De aceea, vom relata numai anumite chestiuni relevante. Familia maternă a lui Pierre Hadot era originară din Lorena, dar în 1871, bunicul matern s-a stabilit la Reims, oraș – spune Pierre Hadot – renumit prin *atedrala și șampania sa* (p. 18). (În catedrala din Reims se încoronau regii Franței.) Mama era o femeie foarte credincioasă și dorea ca cei trei fii ai săi să devină preoți; în schimb tatăl, mai rezervat, autodidact, învățase singur germana și engleza și avea o bogată bibliotecă de cărți germane. Din păcate, un accident i-a provocat orbirea. Educat în spirit religios, învățase de timpuriu să cânte la pian și la orgă. Pierre Hadot este înscris la vârsta de 10 ani la Seminarul Teologic din Reims, unde deprinde dragostea pentru Antichitate, iar perceperea naturii, a bolții înstelate, angoasa de care era stăpânit uneori l-au determinat să mărturisească: *Cred că de atunci am devenit filozof, dacă prin filozofie înțelegem această conștiință a existenței, a faptului de a fi în lume... Întotdeauna am considerat filozofia ca o transformare a felului în care percepem lumea* (pp. 23-24). În 1939, când și-a dat bachelauratul în filozofie, a avut ca subiect comentarea unei fraze a lui Bergson: *Filozofia nu înseamnă construcția unui sistem, ci decizia de a privi cu naivitate în tine însuși și în jurul tău* (p. 29). În această perioadă își diversifică lecturile; bunăoară, de la tragedia greci, Vergiliu trece la lectura integrală a lui Balzac, la romanele Mesei Rotunde, oscila pentru o

teză între Rilke și Heidegger, dar în final îl alege pe enigmaticul Marius Victorinus. În fine, în 1959, Pierre Hadot îl popularizează în Franța pe Wittgenstein. Participă în 1968 și 1974 la colocviile **Eranos** de la Ascona. Aceste întâlniri anuale au fost inițiate de C. G. Jung și se desfășurau datorită generozității doamnei Olga Fröbe-Kaptey, o olandeză stabilită în Elveția. În subsolul paginilor 65-66 se dau câteva informații despre aceste întâlniri și sunt enumerați o serie de participanți. Spre uimirea noastră lipsește Mircea Eliade, care participase la numeroase întâlniri. Promovat în 1982 la Collège de France, Pierre Hadot regretă că n-a profitat mai mult de mediul savant în care și-a petrecut viața timp de un deceniu. Călătorind în diverse țări, constată mai buna înzestrare a bibliotecilor, accesul liber la cărți și bogăția titlurilor. Își continuă lecturile: Montaigne (*care m-a făcut să descopăr filozofia antică și pe care nu l-am explorat încă în întregime, într-atât este de inepuizabil*, p. 85), Rilke (*autor de căpătâi*), Novalis, Schelling, Lichtenberg, iar din 1968 fusese interesat de Goethe, dar menționează puține titluri (**Afinități electivă, Wilhelm Meister, Faust și Faust II**), dar

lipsesc: **Poezie și adevăr, Călătorie în Italia, Suferințele tânărului Werther** (citită de Napoleon de opt ori), **Divanul occidental – oriental și Convorbirile lui Eckermann cu Goethe: Este o operă inepuizabilă. Datorită lecturii lui Goethe și cărților despre Goethe, mi-am dat de altfel seamă că el nu era olimpianul pe care ni-l imaginăm de obicei. Era un personaj puțin dezamăgitor pe plan uman, adesea lipsit de curaj, înclinat puțin spre băutura, cu idei ciudate, ca aceea de a-i oferi fiului său o ghilolină pe post de jucărie** (p. 87). Evident, caracterizarea făcută de Pierre Hadot lui Goethe nu coincide cu aceea a lui Constantin Noica. În concepția filozofului român, Goethe este ultimul om universal în spiritul Renașterii, cu o operă diversă și recomandat cu stăruință pentru lectura integrală discipolilor săi. Alte lecturi: Nietzsche, Heidegger, David Lodge. În ceea ce-l privește pe Arnold I. Davidson, întrebările pe care i le adresează lui Pierre Hadot au cu

totul alt conținut, acesta observând că în Antichitate exista o *cultură a întrebării*, ulterior trecându-se la comentarea textelor. Celebru prin întrebările sale rămâne Socrate, acest gânditor enigmatic care nu a scris nimic, dar a rămas renumit prin dialogurile sale cu filozofii și oamenii politici ai timpului. Astfel, Socrate colinda agora, palestrele și gimnaziile ateniene, punându-i adesea în încercătură pe Gorgias, Hippias, Lahe, Menes etc. Socrate a continuat să-și pună întrebări și să-i învețe pe contemporanii săi, a refuzat să fugă la propunerea discipolilor și și-a băut cupa cu cucută cu mare demnitate. În pragul morții, Socrate nu uită de datoria către Asclepios. Una dintre maximele preferate ale lui Socrate fusese **Cunoaște-te pe tine însuși**, maximă aflată pe frontispiciul templului din Delphi închinat lui Apollo. Maxima a devenit celebră datorită lui Socrate (care ar mai fi spus că *O viață fără examen nu merită să fie trăită*, iar Heraclit afirma: *M-am cercetat*

pe mine însumi) și a fost atribuită pe rând presocraticilor Thales din Milet, Chilon din Sparta, Solon din Atena. În acele vremuri existau câteva școli de filozofie, inaugurarea fiind făcută de Platon cu Academia, apoi elevul său, Aristotel, cu Liceul, unde se introduce *peripatetizarea* (discuțiile aveau loc într-o continuă plimbare), Aristotel având două tipuri de lecții: *acroatice*, predate dimineața, iar seara se predau disciplinele *exoterice*, în acest sens existând și un schimb de scrisori cu elevul său, Alexandru cel Mare, care dorea să se distingă mai mult prin cunoștințe decât prin fapte de arme și putere. A se vedea în acest sens Anton Dumitriu **Philosophia mirabilis**, 1974, pp. 34-35: *Așadar, în Antichitate, filozofia este în mod esențial dialog, mai degrabă relație vie între persoane decât raportare abstractă la idei. Ea vizează să formeze mai degrabă decât să informeze, pentru a relua excelența formulare a lui Victor Goldschmidt, folosită de el cu referire la dialogurile lui Platon* (p. 93, 104, 142). Alte forme de dialog – scrisorile lui Epicur, Seneca, consolările, corespondența – s-au păstrat până în Evul Mediu și Renaștere, ajungând până în secolul al XVIII-lea. Deși Pierre Hadot nu a cunoscut experiența mistică, a observat elemente mistice la Plotin, Ioan al Crucii, în Orient (taoism, brahmanism, budism), în Grecia, în fine, în creștinism, iudaism și islam. Scopul pentru care a fost creată lumea de un demiurg care a voit s-o facă bună fusese cunoscut încă din Antichitate – *Platonicienii au discutat de-a lungul întregii Antichități pentru a decide dacă Platon a vrut cu adevărat să spună în Timaios că Lumea a fost creată în timp de un Demiurg care s-a gândit s-o facă cât mai bună cu putință* (p. 143) – până în vremurile moderne, de Leibnitz și Karl Popper. Chestiunea este reluată spre final, în răspunsul la întrebarea formulată de Jeannie Carlier: *Providența filozofică și providența creștină sunt extrem de diferite. Noțiunea de providență apare în Timaios (30 c.1), atunci când Platon spune că Lumea s-a născut ca urmare a deciziei chibzuite (pronoia) a zeului. Dar această idee a unui soi de raționament divin face parte din mitul zeului creator și semnifică faptul că există o Inteligență divină la originea universului* (pp. 231 – 232). Evident, lectura acestei cărți va consolida reputația lui Pierre Hadot în România și eventual va schimba viața multor tineri care se vor consacra filozofiei.

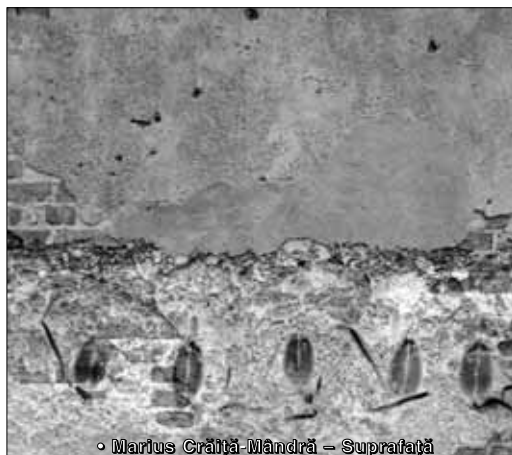
* Pierre Hadot, „*Filozofia ca mod de viață*”. Convorbiri cu Jeanne Carlier și Arnold I. Davidson. Traducere din limba franceză de Adrian Cotoră, București, Editura „Humanitas”, 2019, 263 p.

• revista revistelor • revista revistelor •

Dacoromania

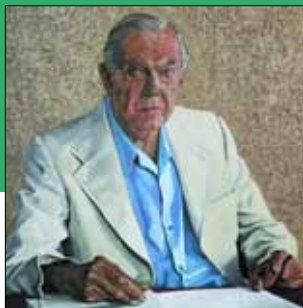
95/2019

Neobositul Ioan Străjan adună în revista albauliiană articole de interes pentru un public larg: „Biserica – sufletul țaranului și satului românesc”, cu mottoul extras din cuvântarea mitropolitului Nifon în Senatul României, la 17 dec. 1866: „Suntem un popor pentru că am avut un altar”, „Pastorala mitropolitului Andrei Șaguna din anul 1853”, „Catedrala Sfânta Maria din Cleveland, U.S.A.”, cea mai veche biserică ortodoxă română din S.U.A., „Albauliianul Ignaz Edler von Born, savantul transilvănean imortalizat în muzică de Mozart” ș.a. (I. D.)

• Marius Crăiță-Mandrea – Suprafață

Graham Greene

A fost cel mai ciudat proces pentru o cauză de omor la care am asistat vreodată. În ziare procesul era numit „crima din Peckham”, deși strada Northwood, unde bătrâna fusese omorâtă în bătaie, nu era, la drept vorbind, în Peckham. Nu era una dintre acele cauze cu dovezi circumstanțiale în care se simte îngrijorarea membrilor juriului – pentru că *au existat* și greșeli – așternând o liniște de mormânt în sala de judecată. Nu, acum ucigașul aproape că fusese găsit lângă cadavru; nimeni din cei care erau de față la descrierea cauzei de către procurori nu credea că bărbatul din boxa acuzaților avea vreun șansă.

Era un bărbat mare și solid, cu ochii roșii ieșiți din orbite. Părea că toți mușchii i se adunaseră la coapse. O pocitanie – ceva ce nu poți uita așa ușor –, iar acesta era un amănunt important, deoarece procurorii au propus să se cheme patru martori care nu-l putuseră uita, care îl văzuseră fugind de la casa de cărămidă roșie din strada Northwood. Ceasul tocmai bătuse ora două după miezul nopții.

Doamna Salmon, care locuia în strada Northwood la nr. 15, nu putuse să adoarmă; a auzit închizându-se o ușă și a crezut că era la ea la poartă. Așa că s-a dus la fereastră și l-a văzut pe Adams (așa îl chema) pe treptele casei doamnei Parker. Tocmai ieșise din casă și purta mănuși. Avea în mână un ciocan și l-a văzut cum l-a aruncat în tufele de dafin de lângă poartă. Dar înainte să plece, s-a uitat în sus, către fereastra ei. Inevitabila intuiție care îl face pe om să simtă că e privit l-a expus, în lumina unui felinar stradal, privirii ei: ochii i s-au inundat de o sălbatică și înfiorătoare frică, ca un animal când vede ridicându-se biciul. Am vorbit mai apoi cu doamna Salmon și, în mod firesc, după tulburătorul verdict, o apucase și pe ea frica. Așa cum îi apucase, îmi imaginez, pe toți martorii – Henry MacDougall, care se întorcea în mașină, târziu, de la Benfleet și era cât pe ce să îl calce pe Adams în colțul străzii Northwood. Adams mergea năuc pe mijlocul drumului. Și bătrânul domn Wheeler, care locuia lângă doamna Parker, la nr. 12, și care a fost trezit din somn de un zgomot – ca acela făcut de căderea unui scaun – prin pereții casei subțiri ca hârtia și s-a ridicat și s-a uitat pe fereastră, exact ca doamna Salmon; i-a văzut spatele lui Adams și, atunci când s-a întors, ochii aceia ieșind din orbite. Pe bulevardul Laurel fusese văzut de încă un martor – norocul îl părăsise cu totul; putea la fel de bine să comită crima ziua în amiaza mare.

Cauza apărării

– Înțeleg, zise un procuror, că apărarea propune să pledeze pentru confuzie de identitate. Soția lui Adams vă va spune că a fost cu ea la ora două dimineața în data de 14 februarie, dar după ce ați ascultat martorii acuzații și ați examinat cu atenție trăsăturile deținutului, nu cred că veți putea admite posibilitatea unei confuzii.

Ați fi zis că e gata; mai urma doar spânzurătoarea.

După ce au fost prezentate oficial probele de către polițistul care găsisse cadavrul și de către medicul legist care l-a examinat, a fost chemată doamna Salmon. Era martorul ideal, având un ușor accent scoțian și o înfățișare de femeie cinstită, binevoitoare și drăguță.

Avocatul acuzații a aflat de la ea, pas cu pas, totul așa cum a fost. Vorbea fără ezitare. Nu se citea la ea nicio urmă de răutate, nu-și dădea absolut deloc importanță pentru faptul că era la Tribunalul Central, cu un judecător îmbrăcat în roșu aprins care îi urmărea cu atenție toate cuvintele și cu toți reporterii care le notau în carnețele. „Da”, zise ea, după care a coborât și a sunat la secția de poliție.

– Și îl vedeți pe acel bărbat aici, în sala de judecată?

Se uită fără ezitare la bărbatul corpolent din boxa acuzaților, care o privea atent cu ochii lui mari de pechinez lipsit de afecțiune.

– Da, zise. E cel de-acolo.

– Sunteți absolut sigură?

Zise, simplu:

– Nu am cum să mă înșel, domnule.

Mai simplu de atât nu se putea.

– Mulțumim, doamnă Salmon.

Apărătorul din oficiu se ridică la rândul lui pentru interogatoriu. Dacă ați fi relatat tot atâtea procese de omor ca și mine, ați fi știut dinainte ce abordare avea să urmeze. Și am avut dreptate, până la un punct.

– Bine, doamnă Salmon, dar să nu uitați că de mărturia dumneavoastră poate depinde viața unui om.

– Nu uit, domnule

– Aveți vederea bună?

– N-am avut niciodată nevoie de ochelari.

– Aveți cincizeci și cinci de ani?

– Cincizeci și șase, domnule.

– Și bărbatul pe care l-ați văzut se afla pe cealaltă parte a străzii?

– Da, domnule.

– Și era ora două noaptea. Cred că aveți niște ochi excepționali, doamnă Salmon!

– Nu, domnule. Era o noapte cu lună, iar când s-a uitat în sus, felinarul i-a luminat fața.

– Și nu aveți absolut nicio îndoială că bărbatul pe care l-ați văzut este acuzațul?

Nu prea înțelegeam unde voia să ajungă. Nu se putea aștepta la alt răspuns decât cel pe care l-a primit.

– Absolut nici una. Nu e o față pe care o poți uita ușor.

Avocatul aruncă o privire pentru o clipă asupra sălii de judecată. Apoi zise:

– N-ați vrea, doamnă Salmon, să vă mai uitați o dată la oamenii din sală? Nu, nu la acuzat. Ridicați-vă, vă rog, domnule Adams!

Și acolo, în spatele sălii, mare și voinic, cu picioarele pline de mușchi și ochii ieșind din orbite, era imaginea leită a bărbatului din boxa acuzaților. Era chiar îmbrăcat la fel – costum albastru strâmt și cravată în dungi.

– Acum vă rog să vă gândiți foarte bine, doamnă Salmon. Puteți jura și acum că bărbatul pe care l-ați văzut aruncând ciocanul în grădina doamnei Parker era acuzatul – și nu bărbatul acesta, care este fratele său geamăn?

Firește că nu putea. Se uita de la unul la altul fără să scoată un cuvânt.

Bestia, iat-o, stătea în boxa acuzaților picior peste picior; și iat-o cum stătea și în spatele sălii și amândoi se holbau la doamna Salmon. Doamna Salmon clătina din cap.

N-a mai urmat decât sfârșitul procesului. Niciun martor nu era gata să jure că pe acuzat îl văzuse. Și fratele? Avea și el alibi; era cu soția.

Și astfel bărbatul a fost achitat din lipsă de probe. Dar dacă a fost pedepsit sau nu – în cazul în care el a comis crima, și nu fratele său – nu știu. Acea zi nemaipomenită a avut și un final nemaipomenit. Am urmat-o pe doamna Salmon la ieșirea din sală și ne-am trezit încercuiri de mulțimea care îi aștepta, desigur, pe cei doi gemeni. Poliția a încercat să îndepărteze mulțimea, dar nu a reușit decât să elibereze strada pentru circulație. Am aflat mai apoi că încercase să-i scoată pe frați pe undeva prin spate, dar nu au vrut. Unul dintre ei – nimeni n-a știut care – zise: „Am fost achitat, nu?” Și au ieșit fără șovăială pe ușa din față.

Și atunci s-a întâmplat. Nu știu cum, deși eram la doi metri distanță. Mulțimea s-a mișcat și nu știu cum unul dintre gemeni a fost împins în fața unui autobuz. A scos un schelălăit ca de iepure și asta a fost tot; murise, cu capul zdrobit, așa cum murise și doamna Parker. Răzbunare divină? Mi-ar plăcea să știu. Celălalt Adams se ridică în picioare de lângă cadavru și se uită țintă la doamna Salmon. Plângea, dar nimeni nu va ști vreodată dacă era criminalul sau omul cel nevinovat. Dacă ați fi doamna Salmon, ați putea dormi noaptea?

Traducere
din limba engleză
de Cristian Imbrea

• Carmen Voislet – *Sacrificiul I*